

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR
Švabinského 7, 851 01 Bratislava, tel./fax: 02/63814987,68, www.zpmpvrs.sk

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (s komentárom vybraných článkov)

Spracovali: Mgr. Iveta Mišová, JUDr. Zuzana Stavrovská, PhDr. Viera Záhorcová

Ďakujeme tým, ktorí podporili myšlienku šírenia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a umožnili nám v rámci projektu „Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím“ vydať túto publikáciu.

Podporované grantom z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, ktorého sprostredkovateľom je Nadácia otvorenej spoločnosti.

Podporované grantom z Finančného mechanizmu EHP,
Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky,
ktorého sprostredkovateľom je Nadácia otvorenej spoločnosti.

**Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím
(s komentárom vybraných článkov)**

Spracovali: Mgr. Iveta Mišová, JUDr. Zuzana Stavrovská, PhDr. Viera Záhorcová

Vydalo: ZPMP v SR, Švabinského 7, 851 01 Bratislava

Tel.: 02/63814987, e-mail: zmpvsvr@zmpvsvr.sk

Bratislava 2009

Grafický dizajn: Zuzana Chmelová

Tlač: Polygrafické centrum, www.polygrafcentrum.sk

ISBN 978-80-89344-02-4

Kto by mal túto publikáciu čítať?

Dôležitou skupinou čitateľov sú **rodičia a opatrovníci ľudí s mentálnym postihnutím**. Vo väčšine prípadov ide o najdôležitejšie osoby pre ľudí s mentálnym postihnutím. Preto je veľmi dôležité, aby práve tieto osoby mali dostatok informácií a zručností potrebných na posilňovanie autonómie človeka s mentálnym postihnutím. Je dôležité, aby poznali platnú legislatívu, aby vedeli o existujúcich podporných mechanizmoch, ale aby vedeli aj to, čo majú robiť v prípade, že ich dieťa bolo vystavené diskriminácii. Okrem toho chceme u tejto cieľovej skupiny posilňovať povedomie o tom, že ľudia s mentálnym postihnutím majú právo na vlastný názor a môžu rozhodovať sami za seba.

Človek s mentálnym postihnutím väčšinu svojho času strávi v kruhu svojej rodiny. Keďže kľúčovým momentom je prenos získaných vedomostí a poznatkov a ich uplatnenie do praxe, zohráva táto cieľová skupina veľmi dôležitú úlohu. Je potrebné, aby aj rodičia a opatrovníci viedli a podporovali človeka s mentálnym postihnutím v jeho každodennom živote a zároveň zohrávajú kľúčovú úlohu pri obhajovaní práv, presadzovaní rovnakých príležitostí a búraní predsudkov v našej spoločnosti. Rodičia spoločne s ľuďmi s mentálnym postihnutím a mimovládny organizáciami sú nositelia zmien, ktoré nikto iný nedokáže urobiť, preto ich musíme podporiť a vyškoliť, aby mali v rukách nástroje na zmenu.

Keďže si uvedomujeme, že Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím prináša zmeny aj do života rodičov ľudí s mentálnym postihnutím, našou snahou je upozorniť na zmeny, ktoré by mali nastať pod jeho vplyvom. Rodičia budú upozorení na konkrétne náležitosti a možné zmeny.

Najvýznamnejšou skupinou z hľadiska presadzovania práv ľudí s mentálnym postihnutím sú oni sami – nazývame ich **sebaobhajcovia**. Sebaobhajovanie znamená:

- hovoriť sám za seba,
- stáť si za svojimi právami,
- rozhodovať sa,
- byť nezávislý,
- mať kontrolu nad vlastným životom,
- byť zodpovedný sám za seba.

Sebaobhajovanie je pre ľudí s mentálnym postihnutím, pre tých, ktorí majú problémy s učením, pre tých, ktorí sa chcú učiť nové veci, ktorí chcú žiť samostatnejšie a chcú o sebe rozhodovať.

Vzhľadom na charakter cieľovej skupiny a na problémy, ktorým musí čeliť, je nutné venovať viacej času jednotlivcom. Sebaobhajcovia na základe Dohovoru získajú viacej zručností, budú môcť trénovať sebaobhajobu pre viacerých ľudí, s rôznymi obsahmi a v rozdielnych podmienkach.

Táto publikácia je určená aj pre tých, ktorí sa zaujímajú o život ľudí s mentálnym postihnutím. Prostredníctvom ich podpory sa nám podarí presadiť nové myšlienky z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v záujme ľudí s mentálnym postihnutím. Vopred sa tešíme na spoluprácu.

Základné informácie

1. december 2006 sa stal významným medzníkom pre všetkých občanov so zdravotným postihnutím na celom svete. V tento deň Valné zhromaždenie OSN prijalo Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a jeho Opčný protokol (ďalej len „Dohovor“).

Dňa 30. marca 2007 sa konal v OSN v New Yorku slávnostný ceremoniál otvorenia Dohovoru k jeho podpisu štátmi, ktoré majú záujem o jeho dodržiavanie.

Avšak k tomu, aby Dohovor mohol vstúpiť do platnosti, bolo potrebné, aby ho ratifikovalo najmenej 20 štátov.

Dohovor vstúpil v platnosť 3. mája 2008, t.j. 30 dní odkedy ho ratifikoval dvadsiaty štát.

Vláda Slovenskej republiky na svojom zasadnutí dňa 5. septembra 2007 prijala uznesenie, že **súhlasí s podpisom Dohovoru** s pripomienkami prijatými na rokovaní vlády a odporučila prezidentovi SR podpísať Dohovor alebo splnomocniť ministra zahraničných vecí a ako alternátorov ministerku práce, sociálnych vecí a rodiny alebo stáleho predstaviteľa SR pri OSN v New Yorku na podpis dohovoru s výhradou ratifikácie.

Prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič podpísal Dohovor a Opčný protokol dňa 26. septembra 2007. Slovenská republika týmto vyjadrila vôľu stať sa v budúcnosti zmluvnou stranou Dohovoru a tento Dohovor ratifikovať.

Podpis Dohovoru však ešte neznamená pre našu krajinu, že Dohovor je právne záväzný a nerobí z nás štátnu stranu. Sme len signatárom Dohovoru.

Avšak podľa medzinárodného zmluvného práva, krajina nemôže podniknúť nič proti predmetu a účelu zmluvy, keď raz túto zmluvu podpísala (článok 12, Vienská konvencia o zmluvnom práve, 23. máj 1969).

Krajina musí dodržiavať špecifické ustanovenia Dohovoru, keď sa stane štátnou stranou, a to znamená, keď bol Dohovor ratifikovaný.

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach sú záväzné pre Slovenskú republiku, len ak došlo k ich akceptácii zákonom ustanoveným spôsobom, teda boli ratifikované a vyhlásené v Zbierke zákonov.

Počet štátov, ktoré Dohovor podpísali, sa stále zvyšuje. V súčasnosti (jún 2009) už Dohovor podpísalo 142 krajín, ratifikovalo ho 9 krajín Európy.

Význam Dohovoru

Tento Dohovor je významný v chápaní práv osôb so zdravotným postihnutím, ktoré stáli dlhú dobu na okraji záujmu praktickej i teoretickej právnickej verejnosti a nadväzuje na množstvo starších medzinárodných dokumentov.

Existujú rôzne konvencie o ľudských právach (ako na príklad Konvencia o právach dieťaťa, Všeobecná deklarácia ľudských práv), ktoré chránia aj práva osôb s postihnutím prostredníctvom princípov rovnosti a nediskriminácie.

Tieto staršie nástroje ľudských práv, ktoré oslovujú problémy zdravotného postihnutia, pojednávajú o ľuďoch s postihnutím značne zastaraným spôsobom.

Niektoré inštrumenty ľudských práv aj oslovujú problémy zdravotného postihnutia

(napríklad **Štandardné pravidlá OSN** o vyrovnávaní príležitostí pre osoby s postihnutím), ale nie sú právne záväzné.

Štáty usúdili, že je potrebné vytvoriť špeciálnu konvenciu, pretože táto zraniteľná skupina by mala mať, podobne ako všetky ostatné skupiny chránené niekoľkými konvenciami OSN (utečenci, ženy, deti), jeden súbor **záväzných noriem** a špeciálny orgán pre monitorovanie dodržiavania ich ľudských práv.

Dohovor je významným úspechom pre 650 miliónov ľudí so zdravotným postihnutím na celom svete, ale skutočná práca začína až teraz. **Všetky signatárske štáty vrátane Slovenskej republiky sa zaviazali a musia zaručiť, že Dohovor je viac ako len vyhlásenie. Očakáva sa, že v týchto krajinách ľudia so zdravotným postihnutím budú mať účinnejšie zaručené rovnaké ľudské práva ako ľudia bez zdravotného postihnutia.**

Súčasne s Dohovorom bol podpísaný Opčný protokol. Ak protokol vstúpi do platnosti, každá osoba s postihnutím žijúca v krajine, ktorá ratifikovala protokol, môže predložiť problém ľudských práv OSN. Jednotlivec alebo skupina jednotlivcov môže predložiť oznámenie prostredníctvom sťažností. Ľudské práva dostávajú konkrétny zmysel. Najpriamejšou aplikáciou štandardov obsiahnutých v medzinárodných zmluvách o ľudských právach je aplikácia na životnú situáciu konkrétnej osoby.

Opčný protokol umožňuje štátom a jednotlivcom:

- lepšie pochopiť Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím,
- **zabraňuje vzniku situácií diskriminácie alebo porušovania ľudských práv,**
- **stimuluje zmeny v diskriminačných zákonoch a praktikách,**
- dáva veľmi pozitívny signál komunite postihnutých na národnej a medzinárodnej úrovni,
- **zvyšuje povedomie verejnosti o problémoch postihnutia,**
- v protokole je uvedené, že „*text tohto Protokolu má byť k dispozícii v prístupných formách,*“ ktoré zahŕňajú aj ľahko čitateľnú formu. To znamená, že i ľudia s mentálnym postihnutím a ich rodiny by mali o ňom vedieť.

Pre ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny sú niektoré články Dohovoru zvlášť dôležité a je nevyhnutné vedieť o nich a diskutovať o nich aj v našej krajine.

Účel Dohovoru:

Účelom Dohovoru (*článok 1*) je podporovať, chrániť a zabezpečovať plnohodnotné a rovnaké užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich dôstojnosti.

Vďaka svojmu špecifickému zameraniu má Dohovor vyplniť medzeru v systéme medzinárodných zmlúv na ochranu ľudských práv a odstrániť existujúce prekážky, ktoré bránia osobám so zdravotným postihnutím, či už ide o postihnutie telesné, duševné, mentálne, zapojiť sa do plnohodnotného života.

Zároveň s textom Dohovoru bol prijatý aj Opčný protokol, ktorý upravuje možnosť podávania sťažností a postup vyšetrovania porušení povinností štátu vyplývajúcich z Dohovoru.

Vzhľadom na to, že v Dohovore nie je uvedená definícia zdravotného postihnutia, ani osoby so zdravotným postihnutím, sú osoby so zdravotným postihnutím identifikované v Článku 1 – Účel: „Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.“

Prehľad:

Prvých 22 strán v tejto publikácii budeme venovať tým článkom Dohovoru, ktoré považujeme z hľadiska zmeny života ľudí s mentálnym postihnutím za najvýznamnejšie. Predovšetkým sú to významné zmeny v akceptácii osoby s mentálnym postihnutím nielen ako subjektu práva, ale aj ako človeka konajúceho so všetkými právnymi účinkami. Významnosť nami vybraných článkov podporuje aj to, že majú priniesť zmenu v živote ľudí s mentálnym postihnutím v poskytovaných službách tak, aby sa zabezpečila ich lepšia integrácia do spoločnosti, ich participácia na bežných sociálnych, kultúrnych a rekreačných príležitostiach a zvýšil dôraz na rešpektovanie ich ľudských práv. Tiež ich považujeme za kľúčové aj z toho dôvodu, že sú nástrojom v boji proti predsudkom a diskriminácii prostredníctvom rastu uvedomenia, s cieľom, aby sa zvýšila integrácia ľudí s mentálnym postihnutím do bežného vzdelávania a zamestnania, aby sa zlepšovali životné podmienky ľudí s mentálnym postihnutím.

V druhej časti je publikované celé znenie Dohovoru a Opčný protokol. V 50. článku Dohovoru sa jasne artikuluje, čo znamenajú ľudské práva v kontexte zdravotného postihnutia a určuje pre štáty postup poskytovania informácií a monitorovania. Opčný protokol o komunikácii zabezpečuje mechanizmus podávania sťažností, v rámci ktorého skupiny a jednotlivci po vyčerpaní všetkých národných možností môžu predložiť Výboru pre práva ľudí so zdravotným postihnutím na posúdenie sťažnosť, že niektorý štát porušil ustanovenia Dohovoru. Dohovor znamená zásadný posun v tom, že sa venuje ľudským právam ľudí s postihnutím na základe sociálneho modelu prístupu k zdravotnému postihnutiu. Tento nový prístup si v mnohých prípadoch žiada nový spôsob chápania uplatňovania základných ľudských práv.

Služí k zvýšeniu povedomia ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodín prostredníctvom Dohovoru ako nástroja na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania.

Článok 5 o rovnosti a nediskriminácii (str. 30)

Existujú jasné dôkazy o tom, že ľudia s mentálnym postihnutím nemajú dostatočnú právnu ochranu proti diskriminácii. Niekoľko výskumov a osobných príbehov ukazuje, že ľudia s mentálnym postihnutím ani ich rodiny nie sú dobre chránení. V záujme presadenia rovnosti a odstránenia diskriminácie zmluvné strany podniknú všetky príslušné kroky na zabezpečenie poskytovania primeraných úprav. Bojovať proti predsudkom a požiadať o ochranu pred diskriminačným konaním sa musia ľudia s mentálnym postihnutím naučiť. Ak sa stanú obeťou diskriminácie,

musia mať možnosť domáhať sa svojich práv. Osoby, ktoré diskriminovali, tiež musia byť súdené.

V niektorých prípadoch sú povolené výnimky z diskriminácie:

Ide o také porušenie všeobecného pravidla rovnakého zaobchádzania, ako je pozitívne konanie, toto je dovolené. Avšak ukázalo sa, že v oblasti postihnutia pozitívne opatrenia ako kvóty alebo finančná motivácia v zamestnávaní majú svoje obmedzenia. Predovšetkým, nemala by to byť cesta úniku: systém, kde súkromné firmy, ktoré nechcú zamestnávať osoby s postihnutím, platia pokutu, nie je uspokojivý. Po druhé, vytvára to **nepriamu diskrimináciu** medzi rovnako zraniteľnou skupinou. Vo väčšine krajín, kde existujú kvóty, sa jasne ukázalo, že takmer žiadna osoba s mentálnym postihnutím nie je zamestnaná. Kvóty sa obvykle zaplnia osobami s fyzickým postihnutím. Objavuje sa nechcená diskriminácia a nespravodlivé zaobchádzanie medzi samotnými ľuďmi s postihnutím. Pozitívne konanie by malo byť časovo obmedzené, aby sa predišlo protiúčinkom. Pozitívne konanie by malo byť motiváciou na pomoc občanom zmeniť ich myslenie. Trvalé pozitívne konanie nie je podnetom pre žiadnu zmenu v spoločnosti a samo môže vytvoriť diskrimináciu.

K diskriminácii môže dôjsť, keď sú používané rôzne pravidlá v porovnateľných situáciách, alebo naopak, keď sú používané rovnaké pravidlá v rozdielnych situáciách. Inclusion Europe zozbierala zo svojich členských organizácií mnoho príbehov, kde ľudia s mentálnym postihnutím nemali žiadnu právnu ochranu proti diskriminácii (odmietanie vo voľno-časových aktivitách, odmietanie v škole alebo diskriminácia rodičov pre dieťa s mentálnym postihnutím). Vo väčšine prípadov zákony nechránia obeť. Väčšina prípadov diskriminácie, najmä v strednej a východnej Európe, je mimo oblasti zamestnávania, čo môžeme jednoducho vysvetliť skutočnosťou, že len veľmi málo ľudí s mentálnym postihnutím má možnosť prístupu na trh práce. Existuje príliš veľa prekážok a situácií diskriminácie. V týchto krajinách najmä systém plného opatrovníctva (ktorý znamená, že osoba s mentálnym postihnutím je vyhlásená za neschopnú rozhodovať a je jej ustanovený opatrovník, ktorý rozhoduje v jej mene) bráni osobám s mentálnym postihnutím využívať také práva, ako je právo na prácu, právo podpisovať zmluvy, hlasovať, uzavrieť manželstvo... Vedie to k automatickému odňatiu veľmi základných práv. S takýmito ľuďmi sa automaticky zaobchádza inakšie ako s ostatnými občanmi

a berie sa im väčšina životných aktivít. Aj v Slovenskej republike existuje nepredstaviteľná špecifická ochrana pre ľudí s mentálnym postihnutím, pretože podľa tradičného spôsobu myslenia sa im zoberie spôsobilosť na právne úkony, pričom sa predpokladá, že ustanovený opatrovník rozhoduje v najlepšom záujme danej osoby.

V súčasnosti sa tento zastaraný model silne spochybňuje a uskutočňujú sa reformy. Preto ľudia s mentálnym postihnutím potrebujú širokú legislatívu, ktorá im umožní plnú účasť v spoločnosti a ochranu proti diskriminácii.

Podľa našich skúseností hlavnou oblasťou diskriminácie ostáva **vzdelávanie**. Je to tiež najdôležitejšia oblasť, pretože otvára dvere do budúceho života v ko-

munite a najmä na trh práce. Vzdelávanie je základným kameňom akejkolvek antidiskriminačnej legislatívy. Vo väčšine európskych krajín sú deti s mentálnym postihnutím odmietané v školách hlavného typu. Ak by ich aj prijali, nemali by vhodnú a primeranú podporu, aby boli úspešné vo svojich triedach. Antidiskriminačná legislatíva v oblasti vzdelávania musí obsahovať poskytovanie adekvátnej podpory, aby sa maximalizoval potenciál každého dieťaťa. Konceptia opodstatnených výhod by sa tiež mohla upraviť a znova využívať v sektore vzdelávania a pracovného výcviku.

Nevyhnutné je riešiť **prístup k službám**, najmä k **službám lekárskej a zdravotnej starostlivosti**, pretože ľudia s mentálnym postihnutím sa stretávajú s negatívnymi postojmi a s vysokými nákladmi, čo sú ďalšie zdroje vylúčenia a nerovného zaobchádzania.

V mnohých prípadoch sa stretávame s tým, že ľudia s mentálnym postihnutím nemajú rovnaký **prístup k informáciám** ako ostatní. Ich nižšia gramotnosť im neumožňuje prístup k bežným informáciám, čo obmedzuje rovnosť práv občanov. Jednotlivé ustanovenia Dohovoru ukladajú zmluvným stranám zabrániť diskriminácii osôb so zdravotným postihnutím v rôznych oblastiach života, kde podľa medzinárodných skúseností dochádza k diskriminácii najčastejšie. Princípy antidiskriminačného konania sú zahrnuté v zásade vo všetkých článkoch Dohovoru, či už ide o právo na vzdelanie, právo na prácu, právo na ochranu pred vykorisťovaním, násilím a zneužívaním, právo na osobnú slobodu a mobilitu, právo na nezávislý spôsob života, začlenenie do spoločnosti a prístupu ku komunitným službám a právo na uznanie spôsobilosti na právne úkony vo všetkých oblastiach života na rovnoprávnom základe s ostatnými.

Článok 9 o prístupnosti (str. 31)

Prístupnosťou Dohovor chce zabezpečiť, aby ľudia s postihnutím mali prístup a možnosť zúčastňovať sa na všetkých aspektoch života.

Znamená to, že všetky opatrenia, ktorými sa budú identifikovať a odstraňovať prekážky a bariéry brániace prístupnosti, sa budú vzťahovať, okrem iného, na:

- (a)** budovy, cesty, dopravné a iné vnútorné a vonkajšie zariadenia, vrátane škôl, obytných budov, zdravotníckych zariadení a pracovísk;
- (b)** informačné, komunikačné a iné služby, vrátane elektronických a pohotovostných služieb.

Pre ľudí s mentálnym postihnutím (pokiaľ nemajú aj v kombinácii telesné postihnutie) patria za najvýznamnejšie ďalšie **primerané formy asistencie a podpory a prístup k informáciám** cez ľahko čitateľné texty alebo **prístup k novým informačným a komunikačným technológiám a systémom, vrátane internetu**. Prístup každého, bez ohľadu na stupeň postihnutia, k akýmkoľvek bežným hodnotám a službám, pri zohľadnení špecifických potrieb ľudí je nesmierne dôležitý pre ich začleňovanie do spoločnosti. Hmotná a osobná podpora je nevyhnutná, pretože umožňuje využívanie prostredia, tovarov a služieb čo najnezávislejším spôsobom. Informácie pre ľudí s mentálnym postihnutím sú mimoriadne kľúčové, napr. potrebujú poznať vyhľadávať a využívať informácie z denných správ (denníky, TV no-

viny). Aké majú práva a povinnosti, ale zároveň vedeli, aké povinnosti majú rôzne úrady voči nim. Napr. na úradoch verejnej správy alebo miestnej samosprávy by mali úradníci pri vybavovaní niektorých záležitostí s človekom s mentálnym postihnutím svoj postoj k tomuto človeku prezentovať ústretovou chápatosťou, snažou vysvetliť mu v čo najjednoduchšej forme jeho záležitosť, bez osobitnej žiadosti poskytnúť mu podporu kedykoľvek je to nevyhnutné, avšak len s jediným obmedzením, aby išlo o rozumnú a nevyhnutnú pomoc. Neoddeliteľnou súčasťou každej aktivity v oblasti prístupu ľudí so zdravotným postihnutím k právam a spravodlivosti je teda verejná zodpovednosť. Vyžaduje sa, aby občanom boli poskytnuté prostriedky k prístupu priamo v mieste, kde bývajú, napr. aby osobná pomoc, informácie, preklad do znakovkej reči a zjednodušené dokumenty by mali byť zadarmo. Majú právo dozvedieť sa o najdôležitejších zákonoch a nariadeniach, o sociálnych službách, dávkach štátnej sociálnej podpory, dôchodkovom zabezpečení. V súlade so zásadou všeobecnej prístupnosti by tovary, výrobky, služby, ale aj rôzne predmety, nástroje a prostriedky mali byť zrozumiteľné, využiteľné a prístupné pre všetkých ľudí a mali by umožňovať čo najširšie uplatnenie autonómie. Dostupnosť jednoduchým spôsobom poskytnutých informácií by ľuďom s mentálnym postihnutím umožnila porozumieť dokumentom alebo informáciám, ktoré by sa ich mohli týkať. Takto by sa prostredníctvom správnej formy a zjednodušených textov všetkých formulárov, ktoré sa týkajú ľudí s mentálnym postihnutím, zlepšil prístup k právam a spravodlivosti.

Európska únia je rodinou demokratických európskych krajín, oddaných myšlienke spolupráce pre mier a prosperitu. Propaguje spoluprácu Európanov, podporuje ich jednotu a zároveň chráni ich rôznorodosť.

Všetci občania Európskej únie majú demokratické právo zúčastňovať sa na spoločenskom a ekonomickom živote v komunite, v ktorej žijú. Prístup k informáciám je nevyhnutný pre začlenenie do zmysluplného života. Len informovaní občania môžu ovplyvniť a monitorovať rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú ich životy a životy ich rodín. Toto sa týka aj politiky a práce Európskej únie, ktorá čoraz väčšmi ovplyvňuje životy svojich občanov. V neposlednom rade, nová „informovaná spoločnosť“ má vynikajúce predpoklady pre používanie a pochopenie informačných systémov, ktoré sa v súčasnosti vyvíjajú.

Napriek tomu súčasné štruktúry odopierajú **prístup k informáciám** veľkému počtu ľudí s ťažkosťami v čítaní, písaní či porozumení textu. Štandardné pravidlá OSN vyzývajú vlády, aby sprístupnili všetky verejné informačné služby a dokumenty pre rôzne skupiny ľudí s postihnutím a aby povzbudzovali médiá, aby svoje služby sprístupnili a zjednodušili pre všetkých. Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v článku 9 tiež rieši otázky prístupnosti, prístup k informáciám nevynímajúc.

Avšak nie každý vie čítať plynule a spôsob, akým sú informácie podávané, môže vylúčiť mnohých ľudí, predovšetkým tých, ktorí majú problémy s gramotnosťou a porozumením. Namiesto toho, aby ich informácia obohatila, je im odopretý prístup k nej. Vytvára sa bariéra medzi „informáciou obohacujúcou“ a „informáciou ochudobňujúcou“, čo ľuďom sťažuje byť rovnoprávnymi občanmi a plne sa

zúčastňovať na živote spoločnosti.

Článok 12 uznáva rovnosť pred zákonom (str. 33)

Je jedným z najdôležitejších článkov Dohovoru. Dotýka sa spôsobilosti na právne úkony. Prijatie tohto článku významným spôsobom mení chápanie schopností ľudí s postihnutím. Zakotvuje veľmi významné **podporované rozhodovanie** – ako asistované rozhodovanie alebo rozhodovanie s podporou poradcov a ktoré otvára možnosti na zrušenie **náhradného rozhodovania** – rozhodovania opatrovníkmi. S ľuďmi s mentálnym postihnutím sa nevyhnutne spájal model náhradného rozhodovania a zásahom do spôsobilosti na právne úkony v podobe obmedzenia alebo pozbavenia spôsobilosti na právne úkony.

Dohovor prináša nové chápanie schopností ľudí s postihnutím tak, že rešpektuje individuálne zvláštnosti každého človeka. Autoritatívne zásahy do spôsobilosti na právne úkony a poskytnutie všemožnej a mnohokrát ani nekontrolovanej moci opatrovníka sú už prekonané. Hľadajú sa nové spôsoby k doterajšiemu opatrovníctvu. Cieľom je postupne zrušiť pozbavovanie a obmedzovanie spôsobilosti na právne úkony.

Uplatňovanie spôsobilosti na právne úkony je totiž zásadnou podmienkou realizácie všetkých ostatných práv, ktoré Dohovor garantuje.

Dohovor hovorí, že ľudia a postihnutím majú právo byť uznaní ako osoby pred zákonom rovnako ako iné osoby. Znamená to, že **všetky** osoby s postihnutím majú spôsobilosť na práva ako aj spôsobilosť konať. Od štátov sa žiada, aby poskytli vhodnú podporu pre osoby s postihnutím, potrebnú pre uplatňovanie ich práv.

Aj človek s mentálnym postihnutím má právo:

- prijímať svoje vlastné rozhodnutia
- konať podľa svojich vlastných rozhodnutí
- dostať podporu, ktorú potrebuje, aby mohol prijímať svoje vlastné rozhodnutia
- mať rovnakú ochranu ako iní ľudia
- svedčiť na súde, keď sa proti nemu spáčajú trestné činy
- byť osobou pred zákonom a podľa zákona rovnako ako iní ľudia.

Základné princípy pre ľudí s mentálnym postihnutím sú slobodné rozhodovanie a občianske práva. Tieto princípy sú dôležité pre potenciálne uplatňovanie ľudských práv. Spôsobilosť na právne úkony je predpokladom, ktorý umožňuje uplatňovať slobodné rozhodovanie a plné občianske práva.

V súčasnej dobe v Slovenskej republike máme veľa príkladov a situácií nefunkčného opatrovníctva. Totiž ustanovenia Občianskeho zákonníka o **opatrovníctve** predpokladajú, že niektorí ľudia nemajú spôsobilosť prijímať právne záväzné rozhodnutia.

Podporované rozhodovanie znamená, že človek môže prijať pomoc pri rozhodovaní bez toho, že by sa zriekol práva prijímať rozhodnutia. Podporované rozho-

dovanie pomáha ľuďom pochopiť informácie a prijať rozhodnutia na základe svojich vlastných preferencií. Človek s mentálnym postihnutím môže potrebovať pomoc pri čítaní alebo môže potrebovať podporu pri zameraní pozornosti na prijatie rozhodnutia. Človek, ktorý nemá verbálnu komunikáciu, môže mať povereného člena rodiny, ktorý tlmočí jeho neverbálnu komunikáciu, napríklad pozitívne alebo negatívne fyzické reakcie, alebo môže používať alternatívnu a augmentačnú komunikáciu.

Takže miesto náhradného rozhodovania, ktoré je charakteristické tým, že opatrovník rozhoduje miesto opatrovanca (v dôsledku toho je opatrovanec vylúčený z rozhodovania, a preto často aj zo života v spoločnosti ako takého), je text ustanovenia Článku 12 postavený na konštrukcii podporovaného rozhodovania, ktoré vychádza z predpokladu, že každý človek je schopný rozhodovať, môže k tomu potrebovať väčšiu alebo menšiu mieru podpory. Krajiny sa na základe Dohovoru zaväzujú prijať opatrenia, prostredníctvom ktorých bude ľuďom so zdravotným postihnutím poskytovaná nevyhnutná podpora tak, aby mohli uplatňovať svoju spôsobilosť na právne úkony.

Dohovor tak miesto rozlišovania osôb, ktoré majú spôsobilosť na právne úkony a osôb, ktoré boli tejto spôsobilosti pozbavené alebo im bola obmedzená, predpokladá zavedenie „spektra opatrení na podporu výkonu spôsobilosti na právne úkony“ s tým, že na jednom konci tohto spektra sú osoby, ktoré žiadnu podporu nepotrebujú a na druhom konci sú osoby, ktoré potrebujú výraznú podporu, ktorá vo výnimočných prípadoch môže byť nevyhnutná pre celý rozsah spôsobilosti na právne úkony. Podporované rozhodovanie tak má smerovať k tomu, aby bolo uplatňované i v prípadoch, keď v súčasnej dobe dochádza k úplnému pozbaveniu spôsobilosti na právne úkony a tým inštitút zbavenia alebo obmedzenia spôsobilosti na právne úkony môže v celom rozsahu nahradiť.

Preto zmluvné strany Dohovoru potvrdzujú, že:

- ľudia s postihnutím majú byť všade uznávaní ako osoby pred zákonom, teda majú spôsobilosť mať práva a povinnosti (právnú subjektivitu);
- ľudia s postihnutím užívajú právnú spôsobilosť na rovnakom základe s ostatnými ľuďmi vo všetkých aspektoch života, t.j. garantuje rovnoprávne uplatnenie spôsobilosti na právne úkony vo všetkých oblastiach života;
- štátne strany podniknú vhodné opatrenia, aby zabezpečili pre ľudí s postihnutím prístup k podpore, ktorú si môžu žiadať pri uplatňovaní svojej právnej spôsobilosti. Napríklad situácia, keď je osoba zbavená spôsobilosti na právne úkony a teda je zo zákona zbavená aj svojho volebného práva garantovaného Ústavou Slovenskej republiky, bez toho, že by konkrétne túto schopnosť posudzoval súd, či má de facto túto konkrétnu schopnosť. Poskytovanie poradenstva pri uplatňovaní spôsobilosti na právne úkony znamená, že osoba so zdravotným postihnutím má zachovanú svoju spôsobilosť na právne úkony, rozhoduje len na základe svojej vlastnej vôle, aj keď s pomocou tretej osoby. Podporujúca osoba podporovanej osobe asistuje tým, že jej záležitosti vysvetľuje

a pomáha jej komunikovať s okolím.

Osobám, ktoré nie sú z akéhokoľvek dôvodu schopné samostatne v plnom rozsahu uplatňovať svoju spôsobilosť na právne úkony, by mala byť poskytnutá pomoc (podpora).

V tomto článku sú obsiahnuté aj ustanovenia minimálnych kritérií pre určenie účinných záruk proti zneužitiu opatrení, ktoré sa týkajú uplatňovania spôsobilosti na právne úkony.

Ustanovenie Článku 12 obsahuje povinnosť zmluvných strán zabezpečiť rovnaké zaobchádzanie s osobami so zdravotným postihnutím, a to špecificky vo vzťahu k právu na majetok, spravovať svoje finančné záležitosti a mať rovnaký prístup k bankovým pôžičkám, hypotékam a iným formám finančného úverovania, a zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli svojvoľne zbavené svojho majetku. Zdôraznenie tohto práva odráža skúsenosť, že právo vlastníť a nakladať s majetkom je osobám so zdravotným postihnutím často neoprávnene obmedzované alebo odobraté.

Obhajoba a uplatňovanie práv

Nedostatok spôsobilosti na právne úkony spôsobuje, že ľudské práva ľudí s mentálnym postihnutím sú porušované. Bez spôsobilosti na právne úkony prichádza diskriminácia. Existujúci systém nekontrolovaného opatrovníctva má veľmi negatívne dôsledky na ľudí. Moc rozhodovať je v rukách opatrovníkov/tútorov. Opatrovníci nereprezentujú záujmy toho, koho zastupujú, opatrovanec nemá právo vyjadriť svoj názor, pričom aj keď ho vyjadrí, nie je zo strany opatrovníkov mnohokrát akceptovaný. Existuje „kolektívny opatrovník“, ktorým je napr. riaditeľ DSS, ktorý je opatrovníkom všetkých klientov v DSS, nikto sa nezaobera kolíziou záujmov tohto opatrovníka a riaditeľa DSS.

Pozbavenie spôsobilosti na právne úkony spôsobuje negatívny obraz ľudí s mentálnym postihnutím. Aj človek s najťažším postihnutím vie prejsť svoju vôľu či potrebu. Nie je to však vo forme, s ktorou právny poriadok spája následky týchto právnych úkonov. Preto je takýto človek vylúčený z rozhodovania.

Preto je nevyhnutné:

1. Zrevidovať/prepracovať súčasnú platnú legislatívu a dať ju do súladu s článkom 12 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.
2. Ustanoviť právny rámec na umožnenie prechodu **od „náhradného rozhodovania –opatrovníkmi“ k „podporovanému rozhodovaniu“**, teda k rozhodovaniu samotnej osoby s postihnutím za podpory tretej osoby, ktorú si vyberie. Takéto podporované rozhodovanie prinesie ľuďom s postihnutím priestor vykonávať a uplatňovať ich práva. *(Všetci jednotlivci majú vôľu, ktorá môže byť vyjadrená individuálne a interpretovaná /tlmočená inými).*
3. Implementovať podporované rozhodovanie vyžaduje adekvátny/vhodný systém vzdelávania samotných ľudí s postihnutím, personálnej podpory (osob-

nej asistencie), monitoring systému, vrátane právneho zabezpečenia, evaluáciu/hodnotenie kvality.

4. Vytvorí novú **sociálnoprávnu ochranu pre dospelých**, vyvarovať sa zneužívaniu a využívaniu/vykorisťovaniu ohrozených skupín, pričom máme na mysli nielen ľudí s mentálnym postihnutím, ale aj ľudí s duševnými poruchami, starých ľudí...

Rozhodujúce je, aby existoval zákon, ktorý bude funkčným prostriedkom slúžiacim na ochranu života a záujmov týchto ľudí v otvorenej spoločnosti, vrátane tých s najkomplikovanejším postihnutím, s podporou rovnosti životných podmienok a plnej účasti na živote komunity.

Cieľom by malo byť, aby dospelá osoba bola schopná žiť ako iní ľudia s rešpektovaním jej práva na sebaurčenie, dôstojnosť, súkromie a autonómiu, avšak s prihliadnutím na jej zraniteľnosť.

Štát by mal zabezpečiť potrebné bezplatné poradenstvo, podporu a opatrenia na ochranu záujmov proti zneužitiu zraniteľných ľudí, vytvoriť mechanizmy pre poručníkov dospelých ľudí, a tým vytvoriť odborné zázemie pre riešenie špecifického problému alebo oblasť problémov, vytvoriť dostatočnú sieť sociálnej starostlivosti.

Článok 14 o slobode a osobnej bezpečnosti (str. 34)

Osobná sloboda sa zaručuje.

Právo na slobodu a osobnú bezpečnosť je ako jedno zo základných ľudských práv garantované predovšetkým Listinou základných ľudských práv a slobôd a Ústavou Slovenskej republiky (Článok 17), a to bez výnimky tiež pre zdravotne postihnutých.

Článok 14 Dohovoru zaručuje osobám so zdravotným postihnutím právo na slobodu a osobnú bezpečnosť a aby neboli tieto osoby nezákonne a svojvoľne zbavené slobody, aby každé zbavenie slobody bolo v súlade so zákonom.

Nie je možné chápať zdravotné postihnutie ako dôvod na zbavenie slobody.

Len v zákonom určených spôsoboch je možné človeka zbaviť osobnej slobody a o dôvodoch zadržania musí byť ihneď informovaná. A nie je to len v prípade obvinenia alebo podozrenia zo spáchania trestného činu ale aj v prípade prevzatia do ústavnej zdravotníckej starostlivosti alebo držania v nej.

Zmluvné štáty zabezpečia, aby v prípade, ak boli osoby so zdravotným postihnutím akýmkoľvek postupom zbavené slobody, mali na rovnakom základe s ostatnými nárok na záruky v súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv a aby sa s nimi zaobchádzalo v zhode s cieľmi a zásadami tohto Dohovoru, vrátane poskytnutia primeranej úpravy. V tomto kontexte je potrebné, aby strany Dohovoru zabezpečili jednak prístupnosť k informáciám o konaní, ktorého predmetom je zásah do osobnej slobody, poskytnutie právnej pomoci, zabezpečenie dôstojnosti a zabezpečenia ochrany osoby so zdravotným postihnutím.

Zmluvné strany sú povinné zabezpečiť, aby všetky zásahy do osobnej slobody boli sledované, ak sú nevyhnutné, aby o nich bolo rozhodnuté v súlade so zá-

konmi a aby boli len na primerane dlhú dobu.

Článok 19 Nezávislý spôsob života a začlenenie do spoločnosti (str. 36)

Ľudia s mentálnym postihnutím sú plnoprávni občania a majú právo na rešpektovanie ľudských práv. Majú právo na výber kvalitných sociálnych služieb podporujúcich ich samostatnosť a nezávislý život v najvyššej možnej miere. Samostatný život možno dosiahnuť vtedy, ak budú v komunite prístupné sociálne služby podľa individuálnych potrieb ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodín s podporou a ochranou, ktorú potrebujú. Musia mať reálnu možnosť výberu kde a s kým budú žiť, možnosť voľby v ich každodennom živote a reálne možnosti, ako byť nezávislým a aktívne participovať v ich komunitách. To znamená žiť nezávisle v komunite, v malých skupinových domoch alebo individuálne, s adekvátnou podporou založenou na individuálnych potrebách každého človeka. Tiež to znamená mať prístup k vzdelávaniu a zamestnaniu, ako aj k sociálnemu a kultúrnemu životu v komunite. Znamená to mať možnosť výberu a žiť dôstojne. Aby sa zabezpečilo, že komunitné služby sú poskytované na základe individuálnych potrieb, ľudia s postihnutím musia byť zapojení do ich rozvoja, spolu s ostatnými kľúčovými osobami a inštitúciami. Je dôležité, aby plánovanie, poskytované služby a hodnotenie komunitných služieb boli založené na hodnotách rovnosti občanov a sociálnej inklúzie ako aj na princípoch pozitívnej zmeny.

Princípy pozitívnej zmeny sú:

1. Rešpektovanie ľudí s mentálnym postihnutím
2. Ich vlastná dôstojnosť a nezávislosť
3. Plná a efektívna participácia
4. Propagácia rovnosti a eliminácia diskriminácie
5. Zvýšenie povedomia (napr. o schopnostiach ľudí s mentálnym postihnutím – čo dokážu a ich prínos)

Organizácia Inclusion Europe prijala na Valnom zhromaždení v r. 2008 tzv. Pozičný dokument pod názvom **Užívateľské rady v špeciálnych službách pre ľudí s mentálnym postihnutím**. Užívatelia služieb by mali mať silný vplyv a možnosť výberu služieb, ktoré užívajú. Táto zásada je ešte dôležitejšia pre ľudí s mentálnym postihnutím, ktorí sú od služieb často veľmi závislí. Zásada „Nič o nás bez nás!“ preto musí byť hlavnou zásadou služieb pre ľudí s postihnutím.

Organizácia Inclusion Europe preto vyzýva všetkých poskytovateľov služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím a všetky verejné agentúry, ktoré objednávajú takéto služby, aby zabezpečili demokratické zastúpenie užívateľov v manažmente týchto služieb a účinnú užívateľskú kontrolu kľúčových aspektov poskytovania služieb. Existencia takéhoto zastúpenia a kontroly je nenahraditeľným indikátorom kvality služieb. Efektívna cesta pre zaistenie demokratického zastúpenia a kontroly zo strany užívateľov je vytvorenie voleného orgánu zástupcov užívateľov v každej službe poskytovanej pre viac ako 10 ľudí v skupinovom usporiadaní. Tento orgán sa v ďalšom texte nazýva „užívateľská rada“, aj keď v rôznych

krajinách a oblastiach poskytovania služieb sa môžu používať rôzne názvy.

Všeobecné povinnosti poskytovateľov služieb

- Poskytovatelia služieb by mali zabezpečiť existenciu a podporu užívateľských rád vo všetkých službách, ktoré v rámci svojej pôsobnosti poskytujú pre viac ako desať ľudí s postihnutím, aj keď neexistuje takáto zákonná povinnosť.
- Poskytovatelia služieb by mali zabezpečiť konanie demokratických volieb členov užívateľskej rady medzi užívateľmi služby.
- Poskytovatelia služieb v spolupráci s užívateľskou radou by mali vytvoriť protokol, ktorý špecifikuje úlohy a povinnosti užívateľskej rady voči službe, personálu a štruktúram poskytovateľa služieb.
- Užívateľské rady by sa mali formálne zapájať do prijímania všetkých kľúčových rozhodnutí ovplyvňujúcich poskytovanie príslušnej služby. Musia byť v prístupnej forme informované o týchto rozhodnutiach.
- Ľudia s mentálnym postihnutím by mali byť zamestnaní na skutočných platených pracovných miestach v týchto službách všade, kde je to možné. Pomôže to zabezpečiť, aby sa štruktúry poskytovateľa služieb prispôbili potrebám ľudí s postihnutím.

Štruktúra užívateľských rád

- Užívateľské rady by sa mali dohodnúť na stanovách alebo podmienkach práce, špecifikujúcich metódy práce, povinnosti a zloženie rady. Poskytovatelia služieb by mali zabezpečiť, aby tieto stanovy boli k dispozícii v prístupnej forme pre všetkých užívateľov služby.
- Užívateľské rady by mali zabezpečiť obhajobu práv a záujmov všetkých užívateľov služby, zvlášť tých, ktorí majú ťažkosti so zastupovaním vlastných záujmov. Za týmto účelom by mali členovia užívateľskej rady pravidelne konzultovať s inými užívateľmi. Poskytovatelia služieb by mali zabezpečiť potrebnú podporu a prostriedky pre tieto konzultácie.

Úlohy užívateľských rád

- Užívateľské rady by sa mali pravidelne zapájať do definovania a/alebo revízie všeobecných cieľov služby, vrátane jej profilu, veľkosti a spôsobu poskytovania.
- Užívateľské rady sú základným elementom procedúr pre vybavovanie sťažností na služby. Mali by mať podporu pri aktívnom zabezpečovaní, aby sa v službách nevyskytlo zneužívanie alebo vykorisťovanie užívateľov.
- Najmenej jeden člen užívateľskej rady by sa mal zúčastňovať v procese nábore personálu pre poskytovanie služby, vrátane riaditeľov. Zvlášť dôležité je to v službách, kde sa poskytuje úzka osobná podpora.
- Užívateľské rady by sa mali aktívne zapájať do výcviku a preškolenia personálu služieb. Užívateľské rady najlepšie poznajú potreby užívateľov služby

a môžu poskytnúť dôležité informácie pri výcviku a orientácii nového personálu. Okrem toho poskytovatelia služieb by mal uprednostniť externé výcvikové kurzy, ktoré zapájajú ľudí s postihnutím ako trénerov.

- Hodnotenie kvality služby je ďalšou významnou oblasťou vplyvu užívateľských rád. Poskytovatelia služieb by si mali zvoliť také externé a interné nástroje hodnotenia, pre ktoré je spokojnosť užívateľov kľúčovým kritériom kvality služby.
- Ak si niektorý užívateľ služby žiada kolegiálnu podporu v procese posudzovania jeho potrieb alebo osobného budúceho plánovania, niektorý člen užívateľskej rady by mal byť za týmto účelom k dispozícii.

Potrebná podpora pre užívateľské rady

- Užívateľskú radu by mala podporovať vyškolená a skúsená osoba, ktorá je nezávislá od poskytovateľa služby.
- Poskytovateľ služby by mal zabezpečiť adekvátny výcvik pre členov užívateľskej rady, aby sa mohli efektívne podieľať na náboře personálu, posudzovaní potrieb a v iných oblastiach práce užívateľskej rady.
- Poskytovatelia služieb by mali zabezpečiť, aby sa členovia užívateľskej rady mohli pravidelne stretávať a vymieňať si skúsenosti s inými užívateľskými radami v tom istom meste. Členovia užívateľskej rady by tiež mali byť podporovaní pri účasti na externých mítingoch na regionálnej, národnej alebo európskej úrovni s inými užívateľskými radami alebo organizáciami sebaobhajcov.

Rešpekt – solidarita - začlenenie

Na báze týchto základných hodnôt svetového hnutia inklúzie bojuje organizácia Inclusion Europe, ktorej členom je i Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR, za záujmy ľudí s mentálnym postihnutím v Európe. **Rešpekt** vedie k tolerancii a akceptácii ľudí s mentálnym postihnutím ako vážených, rovnocenných občanov spoločnosti. **Solidarita** v rámci spoločností garantuje potrebné kvalitné služby, podporu a ochranu. **Začlenenie** do spoločnosti je základom pre uplatňovanie ľudských práv a boj proti diskriminácii.

V správe, ktorú vypracovali *Mansell J., Knapp M., Beadle-Brown J. a Beecham J. (2007), Deinštitucionalizácia a komunitné služby – zisky a náklady: správa európskej štúdie, časť 1: Skrátené zhrnutie, Canterbury: Tizard Centre, University of Kent* sú okrem iného uvedené odporúčania ako posilniť nové možnosti v komunite:

1. Zaviesť stratégie v prospech začlenenia

1.1 Stanoviť si ako cieľ to, že všetci ľudia so zdravotným postihnutím majú byť začlenení, a že pomoc, ktorú dostávajú, má byť založená na princípe rešpektu voči jednotlivcom, ich rozhodnutiam a kontroly nad tým, ako žijú svoje životy, na princípe plného zapojenia v spoločnosti a podpory čo najvyššej nezávislosti.

1.2 Zaviazat sa prestať stavať nové inštitúcie alebo nové budovy v existujúcich inštitúciách a používať väčšinu dostupných zdrojov na vytváranie ko-

munitných služieb.

- 1.3** Špecifikovať celkový časový rozvrh a plán pre prechod od inštitúcií ku komunitným službám.
- 2. Vytvoriť legislatívnu podporu pre začlenenie**
  - 2.1** Prijíť legislatívu, ktorá podporuje nezávislé bývanie a sociálne začlenenie.
  - 2.2** Ratifikovať Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.
  - 2.3** Zakázať diskrimináciu osôb so zdravotným postihnutím v službách a zariadeniach.
  - 2.4** Zakázať použitie verejných zdrojov na stavbu nových inštitúcií.
  - 2.5** Zabezpečiť, aby verejná správa, zodpovedná za služby obyvateľstvu v danej miestnej oblasti, bola zodpovedná aj za služby osobám so zdravotným postihnutím.
- 3. Posilniť pozície ľudí so zdravotným postihnutím, ich rodín a ich politických podporovateľov**
  - 3.1** Podporné skupiny, ktorých poslaním je začlenenie a nahradenie inštitúcií komunitnými službami
  - 3.2** Dosadiť ľudí so zdravotným postihnutím, členov ich rodín a ich osobne zainteresovaných zástancov do oficiálnych orgánov.
  - 3.3** Zabezpečiť školenie ľudí so zdravotným postihnutím a ich rodín v tom, ako tvorba oficiálnej politiky funguje, a ako ju môžu ovplyvniť.
  - 3.4** Vyžadovať, aby sa tvorcovia politiky a verejní činitelia pravidelne stretávali s ľuďmi so zdravotným postihnutím, členmi ich rodín a ich zástancami a identifikovať, ako posilniť ich hlas v politike.
- 4. Vyžadovať konzistentnosť stratégií profesionálnych orgánov s podporou začlenenia**
  - 4.1** Vyžadovať, aby sa orgány reprezentujúce školiace alebo akreditujúce profesionálnu prax pracovníkov pre ľudí so zdravotným postihnutím, zaviazali k podpore ich začlenenia v práci. Malo by sa to týkať špeciálneho (odborného) personálu, ktorý pracuje s ľuďmi so zdravotným postihnutím, ako aj tých, ktorí im môžu poskytovať služby v rámci svojej práce (napr. zdravotné sestry, policajti...).
  - 4.2** Zaručiť, aby systém školenia a akreditácie začlenil do programu ľudí so zdravotným postihnutím a bol založený na princípe začleňovania.
- 5. Povzbudiť médiá k záujmu a podpore začleňovania**
  - 5.1** Podporovať politiku výmeny inštitúcií za komunitné služby pomocou oficiálnych informačných a verejno-vzdelávacích programov.
  - 5.2** Pomôcť ľuďom, ktorí poskytujú komunitné služby dobrej kvality, a ľuďom, ktorým slúžia, propagovať ich prácu.
- 6. Využívať najlepšie skúsenosti z iných krajín**
  - 6.1** Podporovať návštevy ľudí so zdravotným postihnutím, rodín, poradcov, poskytovateľov služieb a členov vládnych orgánov za účelom poučenia z dobrej praxe komunitne založených služieb v iných krajinách a vzájomné návštevy z takých krajín.

- 6.2** Podporovať účasť v medzinárodných sieťach (napr. európska koalícia pre komunitný život ECCL), ktoré umožnia ľuďom dozvedieť sa o najlepších príkladoch.
- 6.3** Požadovať, aby profesionálne školenie pre pracovníkov pomáhajúcich profesií zahŕňalo štúdium najlepších praktík v komunitných službách v iných krajinách.

Článok 24 Vzdelávanie (str. 38)

Učenie má v živote človeka rozhodujúci význam. Učiť a rozvíjať sa môžeme od samého začiatku nášho života. Školy sú kľúčovým miestom vzdelávania, ktoré organizovaným spôsobom ponúka široký rozsah individuálnej podpory. Dobré vzdelanie poskytuje deťom a mladým ľuďom s mentálnym postihnutím alebo bez postihnutia schopnosť uvažovať a vyberať si z rôznych možností. Ako uznať Dohovor a Dohovor OSN o právach dieťaťa, vzdelanie ponúka príležitosti pre každé dieťa alebo mladého človeka maximalizovať ich potenciál v intelektuálnom a sociálnom rozvoji. Školy sú tiež sociálnym prostredím, kde deti a mládež stretávajú svojich rovesníkov a učia sa od nich rôzne veci. A samozrejme, zabávajú sa. Inkluzívne vzdelávanie má preto podstatný význam pre deti a mládež s mentálnym postihnutím. Je tiež veľmi dôležité pre vytvorenie inkluzívnej spoločnosti.

Vzdelanie sa preto na celom svete považuje za základné ľudské právo a je začlenené v Dohovore. Článok 24 jasne stanovuje inkluzívne prostredie ako najlepšiu možnosť vzdelávania. Znova zdôrazňuje právo detí so zdravotným postihnutím na vzdelanie, ale oveľa jasnejšie stanovuje cieľ plného začlenenia do jednotného vzdelávacieho systému. Štáty sú povinné poskytovať potrebnú podporu, aby umožnili začlenenie do jednotného systému.

Článok 24 tiež ustanovuje, že systémy vzdelávania by mali byť inkluzívne na všetkých úrovniach. Povzbudzuje deti a dospelých ľudí s postihnutím, ktorí nemali tieto možnosti, keď boli mladí, aby navštevovali školy na všetkých úrovniach na rovnakej báze s ostatnými študentmi. Deti so zdravotným postihnutím by mali navštevovať kvalitné a bezplatné základné školy. Článok 24 ustanovuje, že inkluzívny systém by mal poskytovať opodstatnené ubytovanie, ako aj rôzne druhy účinnej individualizovanej podpory, ktoré spĺňajú potreby všetkých študentov. Inkluzívne vzdelávanie implikuje, že deti a mladí ľudia, ktorí si vyžadujú dodatočnú podporu pre špeciálne potreby, by sa mali začleniť do vzdelávacích programov pre väčštinovú populáciu.

Deti a mládež s mentálnym postihnutím potrebujú školské vzdelanie možno viac ako iné deti. Nedostatok primeraného vzdelania zvyšuje riziko chudoby a vylúčenia.

Ciele pre deti a mládež

Pre deti a mládež s mentálnym postihnutím sú dôležité rovnaké veci ako pre všetkých ostatných žiakov a študentov. Z niekoľkých príčin sú nasledujúce „normálne“ veci pre nich zvlášť významné.

- *Blízkosť domova*: navštevovaním školy neďaleko bydliska sa predchádza ces-

tovaníu a z toho vyplývajúcim nákladom na energie, časovým a finančným nákladom. Deti a mladí ľudia tak majú viac príležitostí pre sociálne kontakty a iné možnosti v čase mimo vyučovania.

- **Život medzi rovesníkmi:** pre deti a mladých ľudí s mentálnym postihnutím je dôležité vyrastať medzi rovesníkmi s postihnutím a bez postihnutia. Majú modely rolí. Majú viac príležitostí pre osobný rozvoj, kontakty, integráciu do spoločnosti a socializáciu.
- **Bezpečnosť:** deti a mladí ľudia s postihnutím sú zraniteľnejší ako iní ľudia. Prostredie, ktoré je fyzicky, sociálne a emocionálne bezpečné je preto pre nich ešte dôležitejšie ako pre ostatných.
- **Adekvátne a adaptívne vzdelávanie:** deti a mladí ľudia s mentálnym postihnutím často viac ako ostatní žiaci a študenti potrebujú individualizovaný plán vzdelávania, ktorý spĺňa ich špecifické metodologické, didaktické a vzdelávacie potreby. Tieto sa týkajú rýchlosti, postupnosti predmetov, koherencie, koncentrácie, spoločnej práce, maximalizácie potenciálov a možnosti výberu podobného životného štýlu ako rovesníci.
- **Výber pre deti a mladých ľudí:** študenti s mentálnym postihnutím majú právo na aktuálne informácie, aby si mohli vybrať ako ich rovesníci: napríklad predmety, ktoré chcú študovať.
- **Výber pre rodičov:** rodičia by mali mať možnosť skutočného výberu medzi riadnou školskou dochádzkou a špeciálnymi triedami prídruženými k bežným školám. Potrebujú adekvátne a vymáhateľné legálne práva.
- **Celoživotné vzdelávanie:** v dnešnej spoločnosti každý človek potrebuje celoživotné vzdelávanie. Ľudia s mentálnym postihnutím ho potrebujú ešte viac, aby si udržali svoje schopnosti a naučili sa nové veci. Mali by mať viac možností pre výber škôl, kurzov. Mali by mať možnosť rozhodovať sa, do akej školy prípadne kurzu chcú chodiť. Vzdelávanie by malo byť kontinuálne, začať už v materských školách, cez základné a stredné s myšlienkou na možnosť zamestnania v budúcnosti, plateného alebo neplateného (samozrejme podľa ich možností a schopností). Mal by byť vytvorený systém vzdelávacích kurzov pre dospelých ľudí s mentálnym postihnutím, aby si mohli udržať a rozvíjať svoje schopnosti.

Ciele pre školy

Školy a ich personál by mali mať povinnosť zabezpečiť plnenie požiadaviek a potrieb detí a mládeže s mentálnym postihnutím a ich rodičov.

- **Fyzické aspekty:** deti a mladí ľudia s postihnutím môžu mať rôzne prídružené postihnutia, napríklad fyzické postihnutie. Školské zariadenia by mali byť upravené z fyzického hľadiska a všetky miestnosti by mali byť dosť veľké, aby sa v nich mohli pohybovať deti a mladí dospelí, ktorí používajú invalidné vozíky a iné pomôcky pre mobilitu.
- **Technické pomôcky:** zdravotné postihnutie sa často dá viac alebo menej kompenzovať technickými pomôckami. Školy by mali zabezpečiť, aby tieto pomôcky boli prístupné.

- *Sociálna podpora*: školy nie sú len miestom vzdelávania, sú tiež miestom stretávania. Školy by mali podporovať atmosféru a spôsob organizácie podnecujúce mladých ľudí, aby sa stretávali a nadväzovali vzťahy a priateľstvá.
- *Odbornosť a metódy*: školy majú zodpovednosť a povinnosť ponúkať špecifickú odbornosť a diferencované metódy potrebné pre deti a mládež s postihnutím. Individuálne plány vzdelávania by mali vychádzať z potrieb a nie zo zdrojov.
- *Podpora pre deti a mladých ľudí*: školy majú povinnosť poskytovať prístupné informácie pre všetkých študentov. Školy musia podporovať aktívnu účasť študentov s mentálnym postihnutím na každodennom živote školy. Školy by mali podporovať osobnostný rast detí s mentálnym postihnutím, viesť ich k maximálne možnej samostatnosti a nezávislosti.
- *Ochota*: školy by mali venovať pravidelnú pozornosť schopnostiam a ochote personálu vzdelávať a podporovať deti a mládež s postihnutím. Učitelia by mali mať podporu a možnosť učiť deti a mladých ľudí s výraznými problémami učenia alebo správania.
- *Manažovať očakávania*: školy by mali realisticky a explicitne vedieť, čo ponúkajú. Mali by to jasne povedať rodičom. Mali by uzavrieť dohodu formou písomného dokumentu o tom, čo sa bude robiť a ako sa to bude vyhodnocovať. Rodičia by mali byť partnermi pri komunikácii s učiteľmi, potrebujú od nich pomoc, podporu a informácie, nie sú len pasívnymi prijímateľmi.
- *Starostlivosť, pedagogická a lekárska podpora*: školy v mnohých európskych krajinách majú povinnosť organizovať špecifickú starostlivosť, podporu pri vzdelávaní a lekársku podporu, ktorú potrebujú deti a mladí ľudia so zdravotným postihnutím. Môže sa to tiež žiadať pre špecifický rozvoj pri učení iných detí, aby dosiahli svoj plný potenciál.
- *Školy ako komunita*: mal by sa podporovať a očakávať inkluzívny prístup všetkých členov školskej komunity – personálu, rodičov, detí a mládeže – k ľuďom s mentálnym postihnutím. Mali by navštevovať školy v mieste bydliska – aby nestrácali kontakt so susedmi, kamarátmi, pretože sociálna sieť je pre nich mimoriadne dôležitá.

Ciele pre vlády

Vlády majú povinnosť zabezpečiť vzdelávanie pre všetky deti a mládež. V tomto smere majú vlády navyše povinnosti vo vzťahu k deťom a mladým ľuďom so zdravotným postihnutím.

- *Povinnosť a právo na vzdelanie*: všetky deti a mladí ľudia, vrátane detí a mládeže s postihnutím, majú právo a povinnosť vzdelávať sa. Vlády to musia zabezpečiť cez zákony, financovanie, budovanie a organizovanie iných potrebných prostriedkov.
- *Právne povinnosti pre školy*: každá škola by mala mať povinnosť vzdelávať deti a mládež s postihnutím alebo bez postihnutia.
- *Odborné siete, siete technickej pomoci a vzdelávacích pomôcok*: pre vzdelávanie detí a mládeže s postihnutím sú potrebné špecifické učebné plány,

odbornosť a učebné pomôcky. Vlády by mali mať povinnosť rozvíjať túto odbornosť a pomáhať školám tak, aby mali ľahký prístup k takejto podpore pre svojich žiakov.

- *Finančná podpora*: vzdelávanie detí a mládeže s postihnutím často stojí viac peňazí ako vzdelávanie ostatných detí a mládeže. Mal by existovať spravodlivý systém platieb pre školy, ktorý by im pomohol zabezpečiť tieto vyššie náklady. Môžu to byť náklady na fyzické aspekty, technické pomôcky, starostlivosť, podporu alebo vzdelávacie potreby.
- *Podpora pre deti a mladých ľudí*: vláda by mala mať povinnosť zabezpečiť prístupné informácie, aby ľudia s mentálnym postihnutím poznali svoje práva na vzdelanie a vedeli, ako si ich môžu uplatňovať.
- *Podpora rodičov*: vzdelávanie bude úspešné len s podporou rodičov ako rovnoprávných partnerov v procese vzdelávania. Aby sa to dosiahlo, rodičia majú právo na podporu a právo odvolať sa na nezávislý orgán.
- *Celoživotné vzdelávanie*: vlády by mali poskytnúť finančnú a organizačnú podporu, aby ľudia s mentálnym postihnutím mali príležitosti na celoživotné vzdelávanie a mohli ich využívať. Toto by malo pokračovať od prvých rokov života, cez povinnú školskú dochádzku až do dospelosti.

Článok 27 Práca a zamestnávanie

1. Zmluvné strany uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na prácu na rovnakom základe s ostatnými; zahŕňa to právo na možnosť živiť sa slobodne zvolenou prácou alebo prácou prijatou na trhu práce a právo na pracovné prostredie, ktoré je otvorené, začleňujúce a prístupné pre osoby so zdravotným postihnutím. Zmluvné strany zaručujú a podporujú uplatňovanie práva na prácu, a to aj pre osoby, ktoré sa stali zdravotne postihnutými v priebehu zamestnania, prijímaním primeraných opatrení, a to aj legislatívnych, ktorými, okrem iného:

(a) zakážu diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia vo všetkých otázkach týkajúcich sa ktorejkoľvek formy zamestnávania, vrátane podmienok nábora, prijímania do práce a zamestnávania, trvania zamestnania, kariérneho postupu, ako aj bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci;

■ Neplatí a skúsenosti to potvrdzujú, že pracovníci s určitým druhom zdravotného postihnutia sú vhodní iba na niektoré druhy pracovných činností, že sú väčšinou jednoduché či pomocné práce, ktoré sú jedine vhodné pre občanov so zdravotným postihnutím. Skúsenosti potvrdzujú, že pri rovnakom prístupe k vzdelaniu a príprave na prácu závisí úspešnosť pri práci a zamestnaní od motivácie pracovať a od príležitostí mať prácu s vhodnými pracovnými podmienkami a podporou. Podporujeme systém pomoci vychádzajúci z pomoci formou „miesta šitého na mieru“ a „pracovníka šitého na mieru“ pracovnému miestu. Úspešnosti tohto modelu predchádza primeraná diagnostika pracovného miesta a potenciálneho pracovníka. Pri vhodnom prepojení oboch je veľký predpoklad úspešnosti vykonávanej práce. Nefunguje systém výberu pracovníka na pracovné miesto systémom „pokus-omyl“.

(b) budú chrániť, na rovnakom základe s ostatnými, práva osôb so zdravotnými postihnutím na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, vrátane rovnakých príležitostí a rovnakého odmeňovania za prácu rovnakej hodnoty, na bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, vrátane ochrany pred obťažovaním, a práva na nápravu ujmy;

■ pracovníci so zdravotným postihnutím majú nárok na primerané a rovnaké ohodnotenie ako zdraví pracovníci. V praxi je výkon takýchto opatrení limitovaný a neakceptovaný pre často nedostatočnú prípravu na prácu a primerané vzdelanie a kvalifikáciu. Je potrebné venovať dostatočnú prípravu dovzdelávaniu pracovníka so ZP na jeho pracovné miesto, zohľadniť potrebu špecifických pracovných pomôcok, úpravu pracovného času, pracovného harmonogramu a poskytnúť primeranú pracovnú asistenciu. Potom očakávame primeraný výkon, porovnateľný s výkonom zdravého pracovníka. Hovoríme o schopnosti občana so ZP byť v súťaživosti na trhu práce porovnateľný so zdravým pracovníkom v prípade vyrovnávania podporných mechanizmov. Otázky bezpečnosti, ochrany zdravia a ochrany pred obťažovaním sú dôležitejšie ako všetky ostatné, pretože súvisia s ochranou zdravia a zdravotného stavu, ale aj potenciálnym zneužívaním znevýhodnených a dôverčivých občanov, ktorí sa nevedia brániť pred mobbingom na pracovisku. Mnohé z týchto opatrení by mal riešiť samostatný zákon o sociálno-právnej ochrane formou ďalších osôb - opatrovníkov a pod.

(c) zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli uplatňovať svoje pracovné a odborárske práva na rovnakom základe s ostatnými;

■ ide o mechanizmy ochrany internou formou – podpora vzdelávania samotných občanov so ZP v sebaobhajovaní a externou formou – podpora zákonnou formou, prostredníctvom sociálno-právnej ochrany alebo nezávislými občianskymi organizáciami (ZPMP v SR)

(d) umožnia osobám so zdravotným postihnutím účinný prístup k programom všeobecného technického a odborného poradenstva, k službám sprostredkovania práce a k odbornej príprave na výkon povolania a k ďalšiemu vzdelávaniu;

■ osobám so zdravotným postihnutím by v rámci prístupu k príprave na prácu, v rámci poradenstva a prípravy na umiestnenie na trhu práce malo byť umožnené podporovanie v individuálnom plánovaní kariéry, individuálnom odbornom školení (myslí sa tým profesijné zameranie), individuálnom umiestnení v pracovnom procese (myslí sa miesto šité na mieru podľa schopností a potenciálnej úspešnosti). Dôležité je realizovať tzv. tranzitné programy, podporujúce plynulý prechod zo špeciálnych škôl do praxe, mať možnosť nadstavbových a denných foriem vzdelávania v centrách pracovnej a sociálnej rehabilitácie a iných sociálnych službách, ktoré podporujú klienta v jeho rozvoji a nezávislosti od služby ako takej.

Systém odbornej pomoci by mal smerovať k aktivizácii občanov, mali by im byť dostupné poradenské služby úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ale aj ostatných poskytovateľov služieb zamestnanosti, ako sú agentúry podporova-

ného zamestnávania a rehabilitačné centrá (sociálnej a pracovnej rehabilitácie). Súčasťou podporných systémov v rámci prípravy na prácu a povolanie by mali byť tzv. „vmedzerené systémy“, ako sú praktikum u zamestnávateľa, dočasná práca a pod., ktoré vytvárajú podmienky pre prípravu na pracovnú úspešnosť a tréning priamo na pracovisku (job coaching).

(e) budú podporovať tvorbu pracovných príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím a ich kariérny postup na trhu práce, ako aj asistenciu pri hľadaní, získavaní a udržaní si zamestnania a pri návrate do zamestnania;

- preferujeme potrebu uplatňovania mainstreamingu, chceme aby ľudia so ZP pracovali bežne na pracoviskách, na pracovných miestach a pozíciách, ktoré nie sú špeciálne vyčlenené (segregované) len pre nich
- ucelený prístup znamená, že do procesu začleňovania formou pracovného procesu zapojíme celú rodinu a ostatných podporovateľov (školu, lekára, asistentov a pod.)
- individuálny prístup znamená, že stále máme na pamäti záujem a motiváciu zamestnanca so ZP, akceptujeme jeho predstavy, ale formou riadeného a podporovaného usmernenia mu ponúkneme dostatok príležitostí pre alternatívnu skúsenosť
- podporu poskytujeme priebežne, nepretržite a dlhodobo (monitorujeme úspešnosť), avšak len tak dlho a do takej miery, ako je to nutné
- dôraz kladieme na udržanie pracovného miesta

(f) budú podporovať príležitosti pre samostatnú zárobkovú činnosť, podnikanie, rozvoj družstiev a začatie vlastného podnikania;

■ zamestnávanie osôb so ZP by nemalo mať limitované formy, ale mali by byť poskytnuté všetky alternatívne formy zamestnávania:

- Otvorený trh práce
- Prechodné formy: praktikum u zamestnávateľa, sociálny podnik, dobrovoľná práca
- Chránená dielňa
- Chránené pracovné miesto

(g) budú zamestnávať osoby so zdravotným postihnutím vo verejnom sektore;

■ Skúsenosti hovoria, že nie je to verejný sektor, ktorý by mohol ísť príkladom pri zamestnávaní osôb so zdravotným postihnutím na trhu práce, najmä preto, že práve on tvorí legislatívne podmienky pre stratégie a politiku zamestnávania. Skúsenosti ukazujú, že verejný sektor realizuje skôr formu náhradného plnenia zamestnávania, prípadne vyplácanie odvodov pri neplnení povinnosti zamestnávania. Očakávanie toho, že by verejný sektor mal zamestnávať občanov so ZP, vychádzajú pravdepodobne z toho, že by mohol byť príkladom pri implementácii legislatívy, ktorú sám navrhuje.

(h) budú podporovať zamestnávanie osôb so zdravotným postihnutím v sú-

kromnom sektore prostredníctvom primeraných politik a opatrení, medzi ktoré môžu patriť programy pozitívnych opatrení, motivačné a iné opatrenia;

■ úloha súkromného sektora je príťažlivá z hľadiska zamestnávania osôb so ZP najmä pre jeho flexibilitu pri tvorbe nových pracovných miest, ktoré vychádzajú z prieskumu trhu a potreby pracovných miest na trhu práce. Nevýhodou je nedostatočná udržateľnosť malých a stredných súkromných podnikateľov, ktorí najviac a najčastejšie vytvárajú pracovné miesta pre ZP občanov.

(i) zabezpečia, aby sa pre osoby so zdravotným postihnutím realizovali na pracovisku primerané úpravy;

■ je potrebné zabezpečiť debarierizované pracovné prostredie z hľadiska fyzickej prístupnosti, ale aj z hľadiska informovanosti, poskytnúť informácie a poradenstvo pre zamestnávateľov, kolegov na pracovisku a jednotlivcov s postihnutím. Súčasťou úpravy podmienok na pracovisku je aj individuálne navrhovanie práce a režimu práce, individuálny pracovný čas, asistencia pri práci (pracovný asistent).

(j) budú podporovať, aby osoby so zdravotným postihnutím nadobúdali pracovné skúsenosti na otvorenom trhu práce;

Podporované zamestnávanie ako odborná metóda pomoci umiestňovania osôb so ZP na trhu práce referuje tú formu pred chránenou prácou preto, lebo zohľadňuje potrebu individuálnej aktivizácie občana v prirodzenom sociálnom prostredí, poskytuje mu primerané a bežné pracovné a ľudské príklady a vzory, stavia ho do najbežnejších pozícií, s akými sa ľudia stretávajú v živote a na pracovisku, preto má táto forma najbližšie k sociálnej inklúzii občana so ZP.

(k) budú podporovať pracovnú a profesijnú rehabilitáciu osôb so zdravotným postihnutím a programy zamerané na udržania si pracovného miesta a na uľahčenie návratu do práce.

2. Zmluvné strany zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli držané v podmienkach otroctva a nevoľníctva a aby boli chránené, na rovnakom základe s ostatnými, pred nútenou a povinnou prácou.

Pre túto podmienku je neustále nutné:

- Identifikovať nové pracovné stratégie a politiky
- Jasné, stabilné a podporujúce prostredie pre zamestnávateľov
- Tvorbu a podporu nových pracovných miest
- Redukciu a zjednodušenie administratívnych úkonov
- Daňové úľavy pre tých, ktorí zamestnávajú
- Aktívnu podporu pri zriaďovaní a financovaní pracovných miest
- Podporu samozamestnávania

V textoch a komentároch jednotlivých článkov boli použité aj texty z materiálov organizácie Inclusion Europe, organizácie Mental disability advocacy center, Budapešť a Mansell J., Knapp M., Beadle-Brown J. a Beecham J. (2007): Deinštitucionalizácia a komunitné služby – zisky a náklady: správa európskej štúdie, časť 1: Skrátené zhrnutie, Canterbury: Tizard Centre, University of Kent.

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

Pracovná verzia MPSVR SR, august 2009

Preambula

- Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru (ďalej len „zmluvné štáty“),
- (a) pripomínajúc zásady proklamované v Charte Organizácie Spojených národov, ktoré uznávajú prirodzenú dôstojnosť a hodnotu a rovnaké a neodňateľné práva všetkých príslušníkov ľudskej rodiny ako základ slobody, spravodlivosti a mieru vo svete,
  - (b) uznávajú, že Organizácia Spojených národov vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a v medzinárodných dohovoroch o ľudských právach vyhlásila a zhodla sa na tom, že každý človek má nárok na všetky práva a slobody ustanovené v týchto dokumentoch, a to bez akýchkoľvek rozdielov,
  - (c) opätovne potvrdzujúc všestrannosť, vzájomnú závislosť a vzájomnú závislosť a prepojenie všetkých ľudských práv a slobôd a potrebu zaručiť osobám so zdravotným postihnutím ich plné užívanie bez diskriminácie,
  - (d) pripomínajúc Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný dohovor o občianskych a politických právach, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, Dohovor o právach dieťaťa a Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín,
  - (e) uznávajú, že zdravotné postihnutie je pojem, ktorý sa vyvíja, a že zdravotné postihnutie je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v postojoch a v prostredí, ktoré im bránia plne a účinne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými,
  - (f) uznávajú dôležitosť zásad a politických usmernení obsiahnutých vo Svetovom programe akcií týkajúcich sa osôb so zdravotným postihnutím a v Štandardných pravidlách pre vyrovnávanie príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím a ich vplyv na podporenie, formulovanie a vyhodnocovanie politík, plánov, programov a činností na vnútroštátnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni zameraných na ďalšie vyrovnávanie príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím,
  - (g) zdôrazňujúc dôležitosť zohľadňovania problematiky zdravotného postihnutia ako neoddeliteľnej súčasť príslušných stratégií trvalo udržateľného rozvoja,
  - (h) uznávajú tiež, že diskriminácia akejkoľvek osoby na základe zdravotného postihnutia znamená porušenie prirodzenej dôstojnosti a hodnoty ľudskej bytosti,
  - (i) uznávajú ďalej rôznorodosť osôb so zdravotným postihnutím,
  - (j) uznávajú potrebu presadzovať a chrániť ľudské práva všetkých osôb so zdravotným postihnutím, vrátane tých, ktorí potrebujú viac podpory,

(k) *znepokojené tým*, že osoby so zdravotným postihnutím vo všetkých častiach sveta napriek týmto rôznym nástrojom a záväzkom naďalej čelia prekážkam, ktoré bránia ich rovnoprávnemu zapojeniu sa do spoločnosti, a porušovaniu ich ľudských práv,

(l) *uznávajúc* dôležitosť medzinárodnej spolupráce pre zlepšovanie životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím v každej krajine, najmä však v rozvojových krajinách,

(m) *uznávajúc* hodnotu terajšieho a potenciálneho prínosu osôb so zdravotným postihnutím k celkovému blahobytu a rôznorodosti ich spoločenstiev, a uvedomujúc si, že podpora plného užívania ľudských práv a základných slobôd osobami so zdravotným postihnutím a ich plné začlenenie povedie k prehĺbeniu pocitu spolupatričnosti a k významnému pokroku v ľudskom, sociálnom a hospodárskom rozvoji spoločnosti a k odstráneniu chudoby,

(n) *uznávajúc* význam osobnej samostatnosti a nezávislosti, vrátane slobody voľby, pre osoby so zdravotným postihnutím,

(o) *usudzujúc*, že osoby so zdravotným postihnutím by mali mať možnosť aktívne sa podieľať na rozhodovacích procesoch o politikách a o programoch, vrátane tých, ktoré sa ich priamo týkajú,

(p) *znepokojené* ťažkými podmienkami, ktorým čelia osoby so zdravotným postihnutím vystavené mnohonásobným alebo vystupňovaným formám diskriminácie na základe rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, vierovyznania, politického alebo iného presvedčenia, národnostného, etnického, domorodého alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu, veku alebo iného postavenia,

(q) *uznávajúc*, že ženy a dievčatá so zdravotným postihnutím sú často vystavované, doma aj mimo domova, väčšiemu riziku násillia, zranenia alebo zneužívania, zanedbávania alebo nedbanlivého zaobchádzania, týrania alebo vykorisťovania,

(r) *uznávajúc*, že deti so zdravotným postihnutím by mali plne užívať všetky ľudské práva a základné slobody na rovnakom základe s ostatnými deťmi, a majú na zreteli záväzky, ktoré na tento účel prijali štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o právach dieťaťa,

(s) *zdôrazňujúc* potrebu začleniť rodovú perspektívu do všetkých snáh o presadzovanie plného užívania ľudských práv a základných slobôd osobami so zdravotným postihnutím,

(t) *upozorňujúc na skutočnosť*, že väčšina osôb so zdravotným postihnutím žije v podmienkach chudoby, a v tejto súvislosti uznávajúc naliehavú potrebu riešiť problém nepriaznivého dopadu chudoby na osoby so zdravotným postihnutím,

(u) *majúc na pamäti*, že pre dosiahnutie plnej ochrany osôb so zdravotným postihnutím, najmä počas ozbrojených konfliktov a okupácie cudzími vojskami, sú nepostrádateľné podmienky mieru a bezpečnosti založené na plnom rešpektovaní cieľov a zásad obsiahnutých v Charte Organizácie Spojených národov a dodržiavanie platných nástrojov v oblasti ľudských práv,

(v) uznávajúc dôležitosť prístupnosti fyzického, sociálneho, hospodárskeho a kultúrneho prostredia, zdravotnej starostlivosti a vzdelávania, informácií a komunikácie pre plné užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd osobami so zdravotným postihnutím,

(w) uvedomujúc si, že jednotlivec, ktorý je viazaný zodpovednosťou voči ďalším jednotlivcom a voči spoločstvu, ku ktorému patrí, je povinný usilovať sa o presadzovanie a dodržiavanie práv uznaných v Medzinárodnej listine ľudských práv,

(x) presvedčené o tom, že rodina je prirodzená a základná jednotka spoločnosti a má nárok na ochranu zo strany spoločnosti a štátu, a že osobám so zdravotným postihnutím a ich rodinným príslušníkom by mala byť poskytovaná nevyhnutná ochrana a pomoc, ktorá by rodinám umožnila prispievať k tomu, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli plne a rovnako užívať svoje práva,

(y) presvedčené o tom, že komplexný a ucelený medzinárodný dohovor na podporu a ochranu práv a dôstojnosti osôb so zdravotným postihnutím významne prispeje ku odstráneniu závažného sociálneho znevýhodnenia osôb so zdravotným postihnutím a k podporeniu ich účasti v občianskom, politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote s rovnakými príležitosťami, a to tak v rozvojových, ako aj vo vyspelých krajinách,
dohodli sa takto:

Článok 1

Účel

Účelom tohto dohovoru je presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti.

Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.

Článok 2

Vymedzenie pojmov

Na účely tohto dohovoru:

„Komunikácia“ zahŕňa jazyky, zobrazenie textu, Braillovo písmo, taktilnú komunikáciu, zväčšené písmo, prístupné multimédiá, ako aj písané, zvukové, jazykovo jednoduché, predčítavané, augmentatívne a ďalšie alternatívne spôsoby, prostriedky a formáty komunikácie, vrátane prístupných informačných a komunikačných technológií.

„Jazyk“ zahŕňa hovorenú reč a posunkový jazyk a iné formy neverbálnych jazykov.
„Diskriminácia na základe zdravotného postihnutia“ znamená každé robenie

rozdielov, vylúčenie alebo obmedzenie na základe zdravotného postihnutia, ktorých cieľom alebo účinkom je narušiť alebo znemožniť uznávanie, užívanie alebo uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti na rovnakom základe s ostatnými. Zahŕňa všetky formy diskriminácie, vrátane odmietnutia primeranej úpravy.

„Primeraná úprava“ znamená nevyhnutnú a adekvátnu zmenu a prispôsobenie, ktoré nepredstavujú neúmerné alebo nadmerné zaťaženie, a robia sa, ak si to vyžaduje konkrétny prípad, s cieľom zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím užívanie alebo uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými.

„Univerzálny dizajn“ znamená navrhovanie výrobkov, zariadení, programov a služieb tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nutnosti úprav alebo špeciálneho dizajnu. „Univerzálny dizajn“ nevyklučuje asistenčné zariadenia pre určité skupiny osôb so zdravotným postihnutím, ak je to potrebné.

Článok 3

Všeobecné zásady

Tento dohovor sa zakladá na nasledujúcich zásadách:

- (a)** rešpektovanie prirodzenej dôstojnosti, osobnej nezávislosti, vrátane slobody voľby, a samostatnosti osôb;
- (b)** nediskriminácia;
- (c)** plné a účinné zapojenie sa a začlenenie do spoločnosti;
- (d)** rešpektovanie odlišnosti a prijímania osôb so zdravotným postihnutím ako súčasť ľudskej rozmanitosti a prirodzenosti;
- (e)** rovnosť príležitostí;
- (f)** prístupnosť;
- (g)** rovnosť medzi mužmi a ženami;
- (h)** rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností detí so zdravotným postihnutím a rešpektovanie práva detí so zdravotným postihnutím na zachovanie vlastnej identity.

Článok 4

Všeobecné záväzky

1. Zmluvné štáty sa zaväzujú zabezpečiť a podporovať plné uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd pre všetky osoby so zdravotným postihnutím bez akéhokoľvek diskriminovania na základe zdravotného postihnutia. Na tento účel sa zmluvné štáty zaväzujú:

- (a)** prijať všetky príslušné legislatívne, správne a iné opatrenia na uplatňovanie práv uznávaných v tomto dohovore;

(b) prijať všetky príslušné opatrenia, vrátane zákonodarstva, na úpravu alebo zrušenie existujúcich zákonov, predpisov, obyčají a praktík, ktoré predstavujú diskrimináciu osôb so zdravotným postihnutím;

(c) zohľadniť ochranu a podporu ľudských práv osôb so zdravotným postihnutím vo všetkých politikách a programoch;

(d) zdržať sa akéhokoľvek konania alebo praktík, ktoré sú v rozpore s týmto dohovorom, a zabezpečiť, aby verejné orgány a inštitúcie konali v súlade s týmto dohovorom;

(e) prijať všetky primerané opatrenia na odstránenie diskriminácie na základe zdravotného postihnutia zo strany akejkoľvek osoby, organizácie alebo súkromného podniku;

(f) uskutočňovať alebo podporovať výskum a vývoj univerzálne navrhovaných tovarov, služieb, zariadení a vybavenia, v zmysle definície v článku 2 tohto dohovoru, ktoré by vyžadovali minimálne prispôsobenie a najnižšie náklady, na uspokojenie špecifických potrieb osôb so zdravotným postihnutím, podporovať ich dostupnosť a využívanie a presadzovať univerzálny dizajn pri vytváraní noriem a usmernení;

(g) uskutočňovať alebo podporovať výskum a vývoj a podporovať dostupnosť a využívanie nových technológií, vrátane informačných a komunikačných technológií, pomôcok na mobilitu, zariadení a podporných technológií vhodných pre osoby so zdravotným postihnutím, a zároveň uprednostňovať cenovo dostupné technológie;

(h) poskytovať osobám so zdravotným postihnutím prístupné informácie o pomôckach na mobilitu, zariadeniach a podporných technológiách, vrátane nových technológií, ako aj o iných formách pomoci, podporných službách a zariadeniach;

(i) podporovať vzdelávanie odborníkov a pracovníkov, ktorí pracujú s osobami so zdravotným postihnutím, v oblasti práv uznaných v tomto dohovore, s cieľom zlepšiť poskytovanie pomoci a služieb zaručených týmito právami.

2. Pokiaľ ide o hospodárske, sociálne a kultúrne práva, každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, sa zaväzuje prijať opatrenia v maximálnom rozsahu svojich prostriedkov a v prípade potreby aj v rámci medzinárodnej spolupráce, s cieľom postupne dosiahnuť plnú realizáciu týchto práv, bez toho, aby to malo dopad na záväzky obsiahnuté v tomto dohovore, ktoré sú v súlade s medzinárodným právom bezprostredne uplatniteľné.

3. Pri vytváraní a uplatňovaní zákonodarstva a politik zameraných na vykonávanie tohto dohovoru a pri rozhodovaní o otázkach týkajúcich sa osôb so zdravotným postihnutím, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, budú dôkladne konzultovať s osobami so zdravotným postihnutím, vrátane detí so zdravotným postihnutím, a budú s nimi aktívne spolupracovať prostredníctvom ich reprezentatívnych organizácií.

4. Nič v tomto dohovore nemá dopad na žiadne ustanovenia, ktoré väčšmi prispievajú k uplatňovaniu práv osôb so zdravotným postihnutím a ktoré môžu byť obsiahnuté v práve štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, alebo v medzinárodnom práve platnom pre daný štát. V žiadnom štáte, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, nemožno obmedzovať alebo porušovať žiadne z ľudských práv a základných slobôd uznaných alebo existujúcich v tomto štáte na základe zákona, dohovorov, predpisov alebo obyčajov pod zámienkou, že tento dohovor neuznáva takéto práva alebo slobody, alebo ich uznáva v menšom rozsahu.

5. Ustanovenia tohto dohovoru sa vzťahujú na všetky súčasti federálnych štátov bez akýchkoľvek obmedzení alebo výnimiek.

Článok 5

Rovnosť a nediskriminácia

1. Zmluvné štáty uznávajú, že všetky osoby sú si rovné pred zákonom a podľa zákona a majú nárok na rovnakú ochranu a na rovnaký úžitok zo zákona bez akejkoľvek diskriminácie.

2. Zmluvné štáty zakazujú všetku diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia a zaručujú osobám so zdravotným postihnutím rovnakú a účinnú právnu ochranu pred diskrimináciou z akýchkoľvek dôvodov.

3. V záujme presadenia rovnosti a odstránenia diskriminácie zmluvné štáty podniknú všetky príslušné kroky na zabezpečenie poskytovania primeranej úpravy.

4. Osobitné opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na urýchlenie alebo dosiahnutie faktickej rovnosti osôb so zdravotným postihnutím, sa v zmysle tohto dohovoru nepovažujú za diskrimináciu.

Článok 6

Ženy so zdravotným postihnutím

1. Zmluvné štáty uznávajú, že ženy a dievčatá so zdravotným postihnutím sú vystavené viacnásobnej diskriminácii, a v tejto súvislosti prijímú opatrenia, aby im zabezpečili plné a rovnaké užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd.

2. Zmluvné štáty prijímú všetky príslušné opatrenia na zabezpečenie plného rozvoja, pokroku a rozšírenia oprávnení žien s cieľom zaručiť im uplatňovanie a užívanie ľudských práv a základných slobôd stanovených v tomto dohovore.

Článok 7

Deti so zdravotným postihnutím

1. Zmluvné štáty prijímú všetky nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečia deťom so zdravotným postihnutím plné užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými deťmi.

2. Prvoradým hľadiskom pri každej činnosti týkajúcej sa detí so zdravotným postihnutím je najlepší záujem dieťaťa.

3. Zmluvné štáty zabezpečia deťom so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými deťmi právo slobodne vyjadrovať svoje názory vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú, pričom sa ich názorom musí venovať náležitá pozornosť zodpovedajúca ich veku a zrelosti, a v záujme uplatňovania tohto práva im poskytujú pomoc primeranú ich veku a zdravotnému postihnutiu.

Článok 8

Zvyšovanie povedomia

1. Zmluvné štáty sa zaväzujú prijať okamžité, účinné a primerané opatrenia:

(a) na zvýšenie povedomia v celej spoločnosti, a to aj na úrovni rodín, o postavení osôb so zdravotným postihnutím, a na podporenie rešpektovania práv a dôstojnosti osôb so zdravotným postihnutím;

(b) na boj proti stereotypom, predsudkom a škodlivým praktikám vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím, vrátane tých, ktoré sa zakladajú na pohlaví a veku, vo všetkých oblastiach života;

(c) na podporu povedomia o schopnostiach a prínose osôb so zdravotným postihnutím;

2. Medzi opatrenia prijaté na tento účel patria:

(a) Iniciovanie a uskutočňovanie účinných kampaní na zvyšovanie povedomia verejnosti, ktorých cieľom je:

(i) vychovávať k vnímavosti k právam osôb so zdravotným postihnutím;

(ii) podporovať pozitívne vnímanie a väčšie spoločenské povedomie vo vzťahu osobám so zdravotným postihnutím.

(iii) podporovať uznávanie zručností, predností a schopností osôb so zdravotným postihnutím, ako aj ich prínosu pre pracovisko a pre trh práce.

(b) Presadzovať postoj rešpektovania práv osôb so zdravotným postihnutím na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému a u všetkých detí od ich raného veku.

(c) Nabádať všetky prostriedky masovej komunikácie, aby zobrazovali osoby so zdravotným postihnutím spôsobom, ktorý je v súlade s účelom tohto dohovoru.

(d) Podporovať vzdelávacie programy zamerané na zvyšovanie povedomia vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím a k právam osôb so zdravotným postihnutím.

Článok 9

Prístupnosť

1. S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života, zmluvné štáty prijímajú príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím, na rovnakom základe s ostatnými, prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii, vrátane informačných a komunikačných

technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti, a to tak v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach. Tieto opatrenia, ktoré budú zahŕňať identifikáciu a odstraňovanie prekážok a bariér brániacich prístupnosti, sa budú vzťahovať, okrem iného, na:

(a) budovy, cesty, dopravné a iné vnútorné a vonkajšie zariadenia, vrátane škôl, obytných budov, zdravotníckych zariadení a pracovísk;

(b) informačné, komunikačné a iné služby, vrátane elektronických a pohotovostných služieb.

2. Zmluvné štáty prijímú aj príslušné opatrenia:

(a) na vypracovanie, vyhlásenie a kontrolu dodržiavania minimálnych noriem a pravidiel pre zabezpečenie prístupnosti zariadení a služieb dostupných alebo poskytovaných verejnosti;

(b) na zabezpečenie toho, aby súkromné subjekty, ktoré poskytujú zariadenia a služby dostupné alebo poskytované verejnosti, zohľadňovali všetky aspekty prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím.

(c) na zabezpečenie zainteresovaným subjektom vzdelávania o otázkach prístupnosti, s ktorými sa stretávajú osoby so zdravotným postihnutím;

(d) na vybavenie budov a iných verejne prístupných priestorov označením v Braillovom písme a v ľahko čitateľnej a zrozumiteľnej forme;

(e) na poskytovanie rôznych foriem osobná asistencie a sprostredkovania, vrátane sprievodcov, predčítavateľov a profesionálnych tlmočníkov posunkového jazyka s cieľom uľahčiť prístup do budov a do iných verejne prístupných zariadení;

(f) na podporenie ďalších primeraných foriem asistencie a podpory pre osoby so zdravotným postihnutím s cieľom zabezpečiť ich prístup k informáciám;

(g) na podporenie prístupu osôb so zdravotným postihnutím k novým informačným a komunikačným technológiám a systémom, vrátane internetu;

(h) na podporenie návrhu, vývoja, výroby a distribúcie prístupných informačných a komunikačných technológií a systémov už v počiatkovej fáze tak, aby sa tieto technológie a systémy stali prístupnými pri minimálnych nákladoch.

Článok 10

Právo na život

Zmluvné štáty opätovne potvrdzujú, že každá ľudská bytosť má prirodzené právo na život, a prijímú všetky nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie jeho účinného užívania tohto práva osobami so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými.

Článok 11

Rizikové situácie a núdzové humanitárne situácie

Zmluvné štáty v súlade so svojimi záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodného práva, vrátane medzinárodného humanitárneho práva a medzinárodného práva

v oblasti ľudských práv, prijímú všetky nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie ochrany a bezpečnosti osôb so zdravotným postihnutím v rizikových situáciách, vrátane ozbrojených konfliktov. núdzových humanitárnych situácií a živelných pohrôm.

Článok 12

Rovnosť pred zákonom

- 1.** Zmluvné štáty opätovne potvrdzujú, že osoby so zdravotným postihnutím majú kdekoľvek právo na uznanie svojej osoby ako subjektu práva.
- 2.** Zmluvné štáty uznávajú, že osoby so zdravotným postihnutím majú spôsobilosť k právnym úkonom vo všetkých oblastiach života na rovnakom základe s ostatnými.
- 3.** Zmluvné štáty prijímú príslušné opatrenia, ktoré majú umožniť osobám so zdravotným postihnutím prístup k asistencii, ktorú môžu potrebovať pri uplatňovaní svojej spôsobilosti k právnym úkonom.
- 4.** Zmluvné štáty zabezpečia, aby všetky opatrenia týkajúce sa uplatňovania spôsobilosti na právne úkony poskytovali primerané a účinné záruky s cieľom zabrániť zneužitiu v súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv. Tieto záruky zabezpečia, aby opatrenia týkajúce sa uplatňovania spôsobilosti na právne úkony rešpektovali práva, vôľu a preferencie danej osoby, aby zabraňovali konfliktu záujmov a nenáležitému ovplyvňovaniu, aby boli primerané a prispôbené situácii danej osoby, aby sa uplatňovali čo najkratšie a aby podliehali pravidelnej kontrole zo strany príslušného, nezávislého a nestranného orgánu alebo súdu. Tieto záruky musia byť primerané tomu, do akej miery uvedené opatrenia ovplyvňujú práva a záujmy danej osoby.
- 5.** V súlade s ustanoveniami tohto článku zmluvné štáty prijímú všetky primerané a účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakého práva osôb so zdravotným postihnutím vlastníť alebo dediť majetok, spravovať svoje finančné záležitosti a mať rovnaký prístup k bankovým pôžičkám, hypotékam a iným formám finančného úverovania, a zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli svojvoľne zbavené svojho majetku.

Článok 13

Prístup k spravodlivosti

- 1.** Zmluvné štáty zabezpečia pre osoby so zdravotným postihnutím účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými, a to aj poskytnutím procesných a veku primeraných úprav s cieľom uľahčiť im účinné plnenie ich úloh priamych a nepriamych účastníkov, vrátane úlohy svedkov, vo všetkých súdnych konaniach, a to aj vo fáze vyšetrovania a predbežného konania.
- 2.** V záujme poskytnutia pomoci na zabezpečenie účinného prístupu k spravodlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím zmluvné štáty budú podporovať

primerané vzdelávanie osôb pôsobiacich v oblasti justičnej správy, vrátane pracovníkov polície a väzenskej správy.

Článok 14

Sloboda a osobná bezpečnosť

1. Zmluvné štáty zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými:

(a) užívali právo na slobodu a osobnú bezpečnosť;

(b) neboli nezákonne alebo svojvoľne zbavené slobody, aby každé zbavenie slobody bolo v súlade so zákonom a aby existencia zdravotného postihnutia nebola za žiadnych okolností dôvodom na zbavenie slobody.

2. Zmluvné štáty zabezpečia, aby v prípade, ak boli osoby so zdravotným postihnutím akýmkoľvek postupom zbavené slobody, mali na rovnakom základe s ostatnými nárok na záruky v súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv a aby sa s nimi zaobchádzalo v zhode s cieľmi a zásadami tohto dohovoru, vrátane poskytnutia primeranej úpravy.

Článok 15

Ochrana pred mučením alebo krutým, neľudským

či ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním

1. Nikto nesmie byť vystavený mučeniu ani krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Predovšetkým, nikto nesmie byť bez svojho slobodného súhlasu vystavený lekárskeým alebo vedeckým pokusom.

2. Zmluvné štáty prijímú všetky účinné legislatívne, správne, súdne alebo iné opatrenia, aby sa na rovnakom základe s ostatnými zabránilo mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu osôb so zdravotným postihnutím.

Článok 16

Ochrana pred vykorisťovaním, násilím a zneužívaním

1. Zmluvné štáty prijímú všetky príslušné legislatívne, správne, sociálne, vzdelávacie a iné opatrenia na ochranu osôb so zdravotným postihnutím tak doma, ako aj mimo domova, pred všetkými formami vykorisťovania, násilia a zneužívania, a to aj so zreteľom na ich rodový aspekt.

2. Zmluvné štáty prijímú okrem toho aj všetky príslušné opatrenia, aby zabránili všetkým formám vykorisťovania, násilia a zneužívania tým, že zabezpečia, okrem iného, primerané formy asistencie a podpory pre osoby so zdravotným postihnutím a pre ich rodiny a opatrovateľov zohľadňujúce ich rod a vek, a to aj poskytovaním informácií a osvedčovaním o tom, ako predchádzať prípadom vykorisťovania, násilia a zneužívania a ako ich rozpoznávať a nahlasovať. Zmluvné štáty zabezpečia, aby podporné služby zohľadňovali vek, rod a druh zdravotného postihnutia.

3. V záujme toho, aby sa zabránilo výskytu všetkých foriem vykorisťovania, násilia a zneužívania, zmluvné štáty zabezpečia, aby nezávislé orgány účinne monitorovali všetky zariadenia a programy, ktoré majú slúžiť osobám so zdravotným postihnutím.

4. Zmluvné štáty prijímú všetky príslušné opatrenia, vrátane poskytovania podporných služieb, na podporenie fyzickej, kognitívnej a psychologickej regenerácie, rehabilitácie a sociálnej reintegrácie osôb so zdravotným postihnutím, ktoré sa stali obeťami akýchkoľvek foriem vykorisťovania, násilia a zneužívania, Táto regenerácia a reintegrácia sa musí uskutočňovať v prostredí, ktoré podporuje zdravie, pohodu, sebaúctu, dôstojnosť a nezávislosť danej osoby a zohľadňuje jej špecifické potreby podmienené rodom a vekom.

5. Zmluvné štáty uvedú do praxe účinné zákonodarstvo a politiky, vrátane zákonodarstva a politik zameraných na ženy a deti, s cieľom zabezpečiť, aby sa prípady vykorisťovania, násilia a zneužívania osôb so zdravotným postihnutím zistili, vyšetrili a v prípade potreby trestne stíhali.

Článok 17

Ochrana integrity osobnosti

Každá osoba so zdravotným postihnutím má právo na rešpektovanie svojej fyzickej a duševnej integrity na rovnakom základe s ostatnými.

Článok 18

Sloboda pohybu a štátna príslušnosť

1. Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na slobodu pohybu, na slobodu voľby miesta pobytu a ich právo na štátnu príslušnosť na rovnakom základe s ostatnými, a zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím:

(a) mali právo získať a meniť štátnu príslušnosť a neboli svojvoľne alebo na základe zdravotného postihnutia zbavené svojej štátnej príslušnosti;

(b) neboli na základe zdravotného postihnutia zbavené svojej spôsobilosti získať, vlastníť a využívať doklady potvrdzujúce ich štátnu príslušnosť alebo iné doklady totožnosti, alebo využívať príslušné postupy, ako je napríklad imigračné konanie, ktoré môžu byť nevyhnutné na uľahčenie uplatňovania práva na slobodu pohybu;

(c) mohli slobodne opustiť ktorúkoľvek krajinu, vrátane svojej vlastnej;

(d) neboli svojvoľne alebo na základe zdravotného postihnutia zbavené práva vstúpiť do svojej vlastnej krajiny.

2. Deti so zdravotným postihnutím sa zaregistrujú hneď po narodení a majú od narodenia právo na meno, právo na štátnu príslušnosť a, pokiaľ je to možné, právo poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.

Článok 19

Nezávislý spôsob života a začlenenie do spoločnosti

Zmluvné štáty uznávajú rovnaké právo všetkých osôb so zdravotným postihnutím žiť v spoločensťve s rovnakými možnosťami voľby na rovnoprávnom základe s ostatnými, a prijímú účinné a primerané opatrenia, ktoré umožnia plné užívanie tohto práva osobami so zdravotným postihnutím a ich plné začlenenie a zapojenie do spoločnosti, a zabezpečia, aby:

(a) osoby so zdravotným postihnutím mali možnosť zvoliť si miesto pobytu, ako aj to, kde a s kým budú žiť, na rovnakom základe s ostatnými, a aby neboli nútené žiť v určitom špecifickom prostredí.

(b) osoby so zdravotným postihnutím mali prístup k celému spektru podporných služieb, či už domácich alebo pobytových a ďalších komunitných podporných služieb vrátane osobnej asistencie, ktoré sú nevyhnutné pre nezávislý život v spoločnosti a pre začlenenie sa do nej, a ktoré zabráňujú izolácii alebo segregácii v spoločnosti;

(c) komunitné služby a zariadenia pre širokú verejnosť boli za rovnakých podmienok prístupné osobám so zdravotným postihnutím a aby zohľadňovali ich potreby.

Článok 20

Osobná mobilita

Zmluvné štáty prijímú účinné opatrenia na zabezpečenie osobnej mobility s najväčšou možnou nezávislosťou pre osoby so zdravotným postihnutím, a to aj tým, že:

(a) uľahčia osobnú mobilitu osôb so zdravotným postihnutím takým spôsobom a v takom čase, aký si zvolia oni sami, a to za prijateľné ceny;

(b) uľahčia prístup osôb so zdravotným postihnutím ku kvalitným pomôckam na mobilitu, zariadeniam, podporným technológiám a k rôznym formám živej asistencie a k sprostredkovateľom, a to aj zabezpečením ich finančnej dostupnosti;

(c) zabezpečia vzdelávanie zamerané na získanie zručnosti vo veci mobility pre osoby so zdravotným postihnutím a pre odborný personál pracujúci s osobami so zdravotným postihnutím;

(d) budú motivovať subjekty, ktoré vyrábajú pomôcky na mobilitu, zariadenia a podporné technológie, aby brali do úvahy všetky aspekty mobility osôb so zdravotným postihnutím.

Článok 21

Sloboda prejavu a presvedčenia a prístup k informáciám

Zmluvné štáty prijímú všetky príslušné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby osoby

so zdravotným postihnutím mohli uplatňovať právo na slobodu prejavu a presvedčenia, vrátane slobody vyhľadávať, prijímať a šíriť informácie a myšlienky na rovnakom základe s ostatnými, a to prostredníctvom všetkých foriem komunikácie podľa vlastného výberu, v zmysle definície v článku 2 tohto dohovoru, a to aj tým, že:

(a) osobám so zdravotným postihnutím poskytujú informácie určené širokej verejnosti, v prístupných formátoch a technológiách vhodných pre rôzne druhy zdravotného postihnutia, a to včas a bez dodatočných nákladov;

(b) akceptujú a umožnia osobám so zdravotným postihnutím používať posunkové jazyky, Braillovo písmo, augmentatívnu a alternatívnu komunikáciu, ako aj ďalšie prístupné prostriedky, spôsoby a formáty komunikácie podľa ich vlastného výberu v oficiálnej komunikácii;

(c) vyžadujú od súkromných subjektov, ktoré poskytujú služby širokej verejnosti, okrem iného aj prostredníctvom internetu, aby poskytovali osobám so zdravotným postihnutím informácie a služby v prístupných a použiteľných formátoch;

(d) nabádajú prostriedky masovej komunikácie, vrátane poskytovateľov informácií cez internet, aby svoje služby sprístupnili osobám so zdravotným postihnutím;

(e) uznávajú a podporujú používanie posunkových jazykov.

Článok 22

Rešpektovanie súkromia

1. Žiadna osoba so zdravotným postihnutím, bez ohľadu na miesto jej pobytu alebo na prostredie, v ktorom žije, nesmie byť vystavená svojvoľnému alebo nezákonnému zasahovaniu do súkromia, do rodiny, domova, korešpondencie alebo do iných druhov komunikácie, ani nezákonným útokom na jej česť a povesť. Osoby so zdravotným postihnutím majú právo na zákonnú ochranu pred takým zasahovaním alebo útokmi.

2. Zmluvné štáty chránia dôvernosť osobných informácií a informácií o zdravotnom stave a o rehabilitácii osôb so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými.

Článok 23

Rešpektovanie domova a rodiny

1. Zmluvné štáty prijímú účinné a primerané opatrenia na odstránenie diskriminácie osôb so zdravotným postihnutím vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa manželstva, rodiny, rodičovstva a partnerských vzťahov na rovnakom základe s ostatnými, aby zabezpečili:

(a) uznanie práva všetkých osôb so zdravotným postihnutím, ktoré sú vo veku vhodnom na uzavretie manželstva, uzavrieť manželstvo a založiť si rodinu na základe slobodného a plného súhlasu budúcich manželov;

(b) uznanie práva osôb so zdravotným postihnutím slobodne a zodpovedne rozhodovať o počte a vekovom odstupe svojich detí a ich práva na prístup k informáciám primeraným veku a k sexuálnej výchove a výchove k plánovanému rodičovstvu, a poskytnutie prostriedkov nevyhnutných na uplatňovanie týchto práv;

(c) zachovanie fertility osôb so zdravotným postihnutím, vrátane detí, a to na rovnakom základe s ostatnými.

2. Zmluvné štáty zabezpečia práva a povinnosti osôb so zdravotným postihnutím, s príhliadnutím na opatrovníctvo, poručníctvo, zverenectvo, adopciu detí alebo podobné inštitúty, ak tieto pojmy existujú vo vnútroštátnom zákonodarstve; vo všetkých prípadoch je prvoradý najlepší záujem dieťaťa. Zmluvné štáty poskytujú osobám so zdravotným postihnutím primeranú pomoc pri výkone ich povinností spojených s výchovou detí.

3. Zmluvné štáty zabezpečia, aby deti so zdravotným postihnutím mali rovnaké práva, pokiaľ ide o život v rodinnom prostredí. Na účel uplatňovania týchto práv a predchádzania zatajovaniu, opúšťaniu, zanedbávaniu a segregácii detí so zdravotným postihnutím, sa zmluvné štáty zaväzujú, že budú poskytovať deťom so zdravotným postihnutím a ich rodinám včasné a úplné informácie, služby a podporu.

4. Zmluvné štáty zabezpečia, aby dieťa nebolo oddelené od svojich rodičov proti svojej vôli, s výnimkou prípadov, keď príslušné orgány na základe súdneho preskúmania a v súlade s platným právom a predpismi rozhodnú, že takéto oddelenie je nevyhnutné v najlepšom záujme dieťaťa. Dieťa nesmie byť v žiadnom prípade oddelené od svojich rodičov v dôsledku jeho zdravotného postihnutia alebo zdravotného postihnutia jedného či oboch rodičov.

5. Ak najbližšia rodina nie je schopná starať sa o dieťa so zdravotným postihnutím, zmluvné štáty vynaložia všetko úsilie, aby zabezpečili náhradnú starostlivosť v rámci širšej rodiny, a ak to nie je možné, v rodinnom prostredí v rámci spoločenstva.

Článok 24

Vzdelávanie

1. Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie. Na účel uplatňovania tohto práva bez diskriminácie a na základe rovnosti príležitostí zmluvné štáty zabezpečia inkluzívny vzdelávací systém na všetkých úrovniach a celoživotné vzdelávanie zamerané na:

(a) plný rozvoj ľudského potenciálu a pocitu vlastnej dôstojnosti a hodnoty, a na posilnenie rešpektovania ľudských práv, základných slobôd a ľudskej rozmanitosti;

(b) rozvoj osobnosti, talentu a tvorivosti osôb so zdravotným postihnutím, ako aj ich duševných a telesných schopností, v maximálnej možnej miere;

(c) umožnenie osobám so zdravotným postihnutím účinne sa zapájať do života

slobodnej spoločnosti.

2. Pri realizácii tohto práva zmluvné štáty zabezpečia, aby:

(a) osoby so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania a aby deti so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené z bezplatného a povinného základného vzdelávania alebo zo stredoškolského vzdelávania;

(b) osoby so zdravotným postihnutím mali na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločnosti, v ktorom žijú;

(c) sa im poskytovala primeraná úprava v súlade s ich individuálnymi potrebami;

(d) osoby so zdravotným postihnutím dostali v rámci všeobecného systému vzdelávania požadovanú podporu s cieľom umožniť ich účinné vzdelávanie;

(e) sa účinné opatrenia individualizovanej podpory uskutočňovali v prostredí, ktoré v súlade s cieľom plnej inklúzie maximalizujú vzdelanostný a sociálny rozvoj;

3. Zmluvné strany umožnia osobám so zdravotným postihnutím získavať zručnosti v oblasti bežného života a sociálne zručnosti s cieľom uľahčiť ich plné a rovnoprávne zapojenie do systému vzdelávania a do života spoločnosti. Zmluvné strany prijímú na tento účel príslušné opatrenia vrátane:

(a) umožnia štúdium Braillovoho písma, alternatívneho písma a augmentatívnych a alternatívnych techník, prostriedkov a formátov komunikácie a rozvoj orientačných zručností a mobility, a vzájomnú podporu a poradenstvo osôb nachádzajúcich sa v rovnakej situácii;

(b) umožnia štúdium posunkového jazyka a podporu jazykovej identity komunity nepočujúcich ľudí;

(c) zabezpečia, aby sa nevidiacim, nepočujúcim a hluchoslepým osobám, najmä deťom, poskytovalo vzdelávanie v takých jazykoch, spôsoboch a prostriedkoch komunikácie, ktoré sú najvhodnejšie pre danú osobu, a v prostredí, ktoré maximalizuje vzdelanostný a sociálny rozvoj.

4. S cieľom pomôcť pri zabezpečení realizácie tohto práva, zmluvné štáty prijímú príslušné opatrenia na zamestnávanie učiteľov, vrátane učiteľov so zdravotným postihnutím, ktorí ovládajú posunkový jazyk a/alebo Braillovo písmo, a na prípravu odborníkov a pracovníkov, ktorí pôsobia na všetkých stupňoch vzdelávania. Takáto odborná príprava musí zahŕňať informácie o problematike zdravotného postihnutia a o používaní príslušných augmentatívnych a alternatívnych techník, prostriedkov a formátov komunikácie, vzdelávacích metód a materiálov určených na pomoc osobám so zdravotným postihnutím.

5. Zmluvné štáty zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli absolvovať všeobecné terciálne vzdelávanie, odbornú prípravu na výkon povolania, vzdelávanie dospelých a celoživotné vzdelávanie bez diskriminácie a na rovnakom základe s ostatnými. Na tento účel zmluvné štáty zabezpečia, aby sa osobám so zdravotným postihnutím poskytovala primeraná úprava.

Článok 25

Zdravie

Zmluvné štáty uznávajú, že osoby so zdravotným postihnutím majú právo na dosiahnutie najlepšieho možného zdravia bez diskriminácie na základe zdravotného postihnutia. Zmluvné štáty prijímú všetky príslušné opatrenia, ktorými zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím prístup k zdravotnej starostlivosti vrátane liečebnej rehabilitácii, ktoré zohľadňujú rodový aspekt. Zmluvné štáty musia najmä:

(a) poskytovať osobám so zdravotným postihnutím rovnaký rozsah, kvalitu a štandard bezplatnej alebo cenovo dostupnej zdravotnej starostlivosti a programov, ktoré sa poskytujú ostatným osobám, a to aj v oblasti zdravotníckych programov zameraných na sexuálne a reprodukčné zdravie a programov v oblasti verejného zdravia určených pre celú populáciu;

(b) poskytovať zdravotnú starostlivosť, ktorú osoby so zdravotným postihnutím, vrátane detí a starších osôb, špecificky potrebujú v dôsledku svojho zdravotného postihnutia, a to vrátane včasného zistenia, prípadne intervencie, a služby určené na minimalizáciu alebo prevenciu ďalšieho zdravotného postihnutia;

(c) poskytovať túto zdravotnú starostlivosť čo najbližšie k miestu bydliska danej osoby, vrátane vidieckych oblastí;

(d) vyžadovať od zdravotníckych pracovníkov, aby osobám so zdravotným postihnutím poskytovali starostlivosť v tej istej kvalite ako ostatným osobám, a to aj na základe slobodného a informáciami podloženého súhlasu, okrem iného, aj zvyšovaním povedomia o ľudských právach, dôstojnosti, nezávislosti a potrebách osôb so zdravotným postihnutím prostredníctvom odborného vzdelávania a zverejňovania etických noriem pre verejnú aj súkromnú zdravotnú starostlivosť;

(e) zakázať diskrimináciu osôb so zdravotným postihnutím pri poskytovaní zdravotného poistenia a životného poistenia, ak toto poistenie povoľuje vnútroštátne právo, a toto poistenie sa musí poskytovať spravodlivým a primeraným spôsobom;

(f) zamedziť diskriminačné odoprenie zdravotnej starostlivosti alebo zdravotníckych služieb alebo jedla a tekutín na základe zdravotného postihnutia.

Článok 26

Habilitácia a rehabilitácia

1. Zmluvné štáty prijímú účinné a primerané opatrenia, a to aj cestou vzájomnej podpory ľudí so zdravotným postihnutím, aby umožnili osobám so zdravotným postihnutím dosiahnuť a udržať si maximálnu možnú samostatnosť, uplatniť v plnej miere telesné, duševné, sociálne a profesijné schopnosti a dosiahnuť plné začlenenie a zapojenie do všetkých oblastí života. Na tento účel zmluvné štáty zriadia, podporujú a rozširujú komplexné habilitačné a rehabilitačné služby a programy, najmä v oblasti zdravotníctva, zamestnanosti, vzdelávania a sociál-

nych služieb tak, aby tieto služby a programy:

(a) sa začínali v čo najskoršej etape a boli založené na multidisciplinárnom posúdení individuálnych potrieb a predností;

(b) podporovali zapojenie a začlenenie do spoločnosti a do všetkých oblastí jej života, boli dobrovoľné a dostupné pre osoby so zdravotným postihnutím čo najbližšie k miestu ich bydliska, vrátane vidieckych oblastí.

2. Zmluvné štáty podporujú rozvoj úvodného a sústavného odborného vzdelávania odborníkov a pracovníkov pôsobiacich v habilitačných a rehabilitačných službách.

3. Zmluvné štáty podporujú dostupnosť, poznanie a používanie asistenčných zariadení a technológií určených pre osoby so zdravotným postihnutím, súvisiacich s habilitáciou a rehabilitáciou.

Článok 27

Práca a zamestnávanie

1. Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na prácu na rovnakom základe s ostatnými; zahŕňa to právo na možnosť živiť sa slobodne zvolenou prácou alebo prácou prijatou na trhu práce, a právo na pracovné prostredie, ktoré je otvorené, inkluzívne a prístupné pre osoby so zdravotným postihnutím. Zmluvné štáty zaručujú a podporujú uplatňovanie práva na prácu, a to aj pre osoby, ktoré sa stali zdravotne postihnutými v priebehu zamestnania, prijímaním primeraných opatrení, a to aj legislatívnych, ktorými, okrem iného:

(a) zakážu diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia vo všetkých otázkach týkajúcich sa ktorejkoľvek formy zamestnávania, vrátane podmienok nábora, prijímania do práce a zamestnávania, trvania zamestnania, kariérneho postupu, ako aj bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci;

(b) budú chrániť, na rovnakom základe s ostatnými, práva osôb so zdravotnými postihnutím na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, vrátane rovnakých príležitostí a rovnakého odmeňovania za prácu rovnakej hodnoty, na bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, vrátane ochrany pred obťažovaním, a práva na nápravu ujmy;

(c) zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli uplatňovať svoje pracovné a odborárske práva na rovnakom základe s ostatnými;

(d) umožnia osobám so zdravotným postihnutím účinný prístup k programom všeobecného technického a odborného poradenstva, k službám sprostredkovania práce a k odbornej príprave na výkon povolania a k ďalšiemu vzdelávaniu;

(e) budú podporovať tvorbu pracovných príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím a ich kariérny postup na trhu práce, ako aj asistenciu pri hľadaní, získavaní a udržaní si zamestnania a pri návrate do zamestnania;

(f) budú podporovať príležitosti pre samostatnú zárobkovú činnosť, podnikanie, rozvoj družstiev a začatie vlastného podnikania;

- (g)** budú zamestnávať osoby so zdravotným postihnutím vo verejnom sektore;
  - (h)** budú podporovať zamestnávanie osôb so zdravotným postihnutím v súkromnom sektore prostredníctvom primeraných politík a opatrení, medzi ktoré môžu patriť programy pozitívnych opatrení, motivačné a iné opatrenia;
  - (i)** zabezpečia, aby sa pre osoby so zdravotným postihnutím realizovala na pracovisku primeraná úprava;
  - (j)** budú podporovať, aby osoby so zdravotným postihnutím nadobúdali pracovné skúsenosti na otvorenom trhu práce;
  - (k)** budú podporovať pracovnú a profesijnú rehabilitáciu osôb so zdravotným postihnutím a programy zamerané na udržania si pracovného miesta a na uľahčenie návratu do práce.
- 2.** Zmluvné štáty zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli držané v podmienkach otroctva a nevoľníctva a aby boli chránené, na rovnakom základe s ostatnými, pred nútenou a povinnou prácou.

Článok 28

Primeraná životná úroveň a sociálna ochrana

- 1.** Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na primeranú životnú úroveň pre ne aj pre ich rodiny, vrátane dostatočnej výživy, oblečenia a ubytovania, a na neustále zlepšovanie životných podmienok, a podniknú príslušné kroky, ktorými zaručia a presadia uplatňovanie tohto práva bez diskriminácie na základe zdravotného postihnutia.
- 2.** Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na sociálnu ochranu a na užívanie tohto práva bez diskriminácie na základe zdravotného postihnutia a podniknú príslušné kroky, ktorými zaručia a presadia uplatňovanie tohto práva, vrátane týchto opatrení s cieľom:
- (a)** zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím rovnaký prístup k službám zásobovania obyvateľstva čistou vodou a zabezpečiť im prístup k vhodným a cenovo dostupným službám, pomôckam a k iným formám pomoci pre potreby súvisiace so zdravotným postihnutím;
  - (b)** zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím, najmä ženám a dievčatám so zdravotným postihnutím a starším osobám so zdravotným postihnutím, prístup k programom sociálnej ochrany a k programom znižovania chudoby;
  - (c)** zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím a ich rodinám, ktoré žijú v chudobe, prístup k pomoci od štátu s úhradou výdavkov súvisiacich so zdravotným postihnutím, vrátane vhodného vzdelávania, poradenstva, finančnej pomoci a odľahčovacích služieb;
  - (d)** zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím prístup k programom verejnej bytovej výstavby;
  - (e)** zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím rovnaký prístup k dávkam a programom dôchodkového zabezpečenia.

Článok 29

Účasť na politickom a verejnom živote

Zmluvné štáty zaručia osobám so zdravotným postihnutím politické práva a možnosť užívať ich na rovnakom základe s ostatnými a zaväzujú sa, že:

(a) zabezpečia, aby sa osoby so zdravotným postihnutím mohli účinne a plne podieľať na politickom a verejnom živote na rovnakom základe s ostatnými, a to priamo alebo prostredníctvom slobodne zvolených zástupcov, vrátane práva a možnosti osôb so zdravotným postihnutím voliť a byť zvolený, okrem iného tým, že:

(i) zabezpečia, že volebné postupy, zariadenia a materiály budú vhodné, prístupné a ľahko zrozumiteľné a použiteľné;

(ii) budú chrániť právo osôb so zdravotným postihnutím hlasovať v tajnom hlasovaní vo voľbách a vo verejných referendách bez zastrašovania, kandidovať vo voľbách, účinne zastávať úrad a pôsobiť vo všetkých verejných funkciách na všetkých úrovniach správy štátu, a súčasne umožnia používanie asistenčných a nových technológií, ak to bude vhodné;

(iii) zaručia slobodné vyjadrovanie vôle osôb so zdravotným postihnutím ako voličov a na tento účel im v prípade potreby na ich žiadosť umožnia, aby im pri hlasovaní poskytla asistenciu osoba, ktorú si sami určia;

(b) budú aktívne podporovať prostredie, v ktorom sa osoby so zdravotným postihnutím môžu účinne a plne zúčastňovať na riadení verejných záležitostí, a to bez diskriminácie a na rovnakom základe s ostatnými, podnecovať ich účasť na verejnom živote, vrátane:

(i) účasti v mimovládnych organizáciách a združeníach zúčastňujúcich sa na verejnom a politickom živote krajiny a účasti na činnosti a správe politických strán;

(ii) zriaďovania organizácií osôb so zdravotným postihnutím a členstva v nich s cieľom zastupovať osoby so zdravotným postihnutím na medzinárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Článok 30

Účasť na kultúrnom živote, rekreácia, záujmové aktivity a šport

1. Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím zúčastňovať sa, na rovnakom základe s ostatnými, na kultúrnom živote a prijímú všetky príslušné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím:

(a) mali prístup ku kultúrnym materiálom v prístupných formátoch;

(b) mali prístup k televíznym programom, filmom, divadlu a iným kultúrnym aktivitám v prístupných formátoch;

(c) mali prístup k miestam určeným pre kultúrne predstavenia alebo služby, ako sú divadlá, múzeá, kiná, knižnice a služby cestovného ruchu, a v najväčšej možnej miere, mali prístup k historickým pamiatkam a k významným miestam národného kultúrneho dedičstva.

2. Zmluvné štáty prijímú príslušné opatrenia, aby umožnili osobám so zdravotným postihnutím rozvíjať a využívať svoj tvorivý, umelecký a intelektuálny potenciál nielen na svoj vlastný prospech, ale aj na obohatenie celej spoločnosti.

3. Zmluvné štáty podniknú všetky príslušné kroky, aby v súlade s medzinárodným právom zabezpečili, že zákony na ochranu práva duševného vlastníctva nebudú vytvárať neprímerané alebo diskriminačné prekážky prístupu osôb so zdravotným postihnutím ku kultúrnym materiálom.

4. Osoby so zdravotným postihnutím majú právo, na rovnakom základe s ostatnými, na uznanie a na podporu svojej osobitnej kultúrnej a jazykovej identity, vrátane používania posunkového jazyka a kultúry nepočujúcich osôb.

5. S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím zúčastňovať sa, na rovnakom základe s ostatnými, na rekreačných, záujmových a športových aktivitách, zmluvné štáty prijímú príslušné opatrenia s cieľom:

(a) podnecovať a podporovať čo najširšiu účasť osôb so zdravotným postihnutím na bežných športových aktivitách na všetkých úrovniach;

(b) zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím mali možnosť organizovať a rozvíjať z hľadiska zdravotného postihnutia špeciálne športové a záujmové aktivity a zúčastňovať sa na nich a na tento účel podporovať poskytovanie primeraného primeraného výcviku, vzdelávania a finančných prostriedkov, a to na rovnakom základe s ostatnými;

(c) zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím mali prístup k miestam konania športových, rekreačných a turistických aktivít;

(d) zabezpečiť, aby deti so zdravotným postihnutím mali rovnaký prístup ako ostatné deti k účasti na hrách, rekreačných, záujmových a športových aktivitách, vrátane účasti na uvedených činnostiach v školách;

(e) zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím mali prístup k službám poskytovaným tými, ktorí sa zaoberajú organizovaním rekreačných, turistických, záujmových a športových aktivít.

Článok 31

Štatistika a zhromažďovanie údajov

1. Zmluvné štáty sa zaväzujú zhromažďovať príslušné informácie, vrátane štatistických a výskumných údajov, aby mohli formulovať a uplatňovať politiky na vykonávanie tohto dohovoru. Proces zhromažďovania a uschovávania týchto informácií musí:

(a) byť v súlade so zákonne stanovenými zárukami, vrátane zákonodarstva o ochrane údajov, na zabezpečenie dôverného charakteru a rešpektovania súkromia osôb so zdravotným postihnutím;

(b) byť v súlade s medzinárodne uznávanými normami na ochranu ľudských práv a základných slobôd a s etickými zásadami zhromažďovania a využívania štatistických údajov.

2. Informácie zhromaždené v súlade s týmto článkom budú podľa potreby roztriedené a použité tak, aby pomohli posúdiť plnenie záväzkov štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, vyplývajúcich z tohto dohovoru, a identifikovať a odstrániť prekážky, ktorým čelia osoby so zdravotným postihnutím pri uplatňovaní svojich práv.

3. Zmluvné štáty prevezmú na seba zodpovednosť za šírenie týchto štatistických údajov a zabezpečia ich prístupnosť pre osoby so zdravotným postihnutím i pre ostatných.

Článok 32

Medzinárodná spolupráca

1. Zmluvné štáty uznávajú dôležitosť medzinárodnej spolupráce a jej presadzovania na podporu národných snáh o realizáciu účelu a cieľov tohto dohovoru a na tento účel prijímú primerané a účinné opatrenia na medzištátnej úrovni a v prípade potreby v partnerskej spolupráci s príslušnými medzinárodnými a regionálnymi organizáciami a občianskou spoločnosťou, najmä s organizáciami osôb so zdravotným postihnutím. Tieto opatrenia by mohli zahŕňať, okrem iného:

(a) zabezpečenie toho, že medzinárodná spolupráca, vrátane medzinárodných rozvojových programov, bude inkluzívna a prístupná pre osoby so zdravotným postihnutím;

(b) uľahčenie a podporu budovania kapacít, a to aj prostredníctvom výmeny informácií, skúseností, školiacich programov a osvedčených postupov a delenia sa o ne;

(c) uľahčenie spolupráce v oblasti výskumu a prístupu k vedeckým a technickým poznatkom;

(d) poskytovanie, ak to bude žiaduce, technickej a hospodárskej pomoci, a to aj uľahčením prístupu k prístupným a asistenčným technológiám a delenia sa o ne, a prostredníctvom transferu technológií.

2. Ustanovenia tohto článku nemajú dopad na povinnosť každého štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, plniť si záväzky vyplývajúce z tohto dohovoru.

Článok 33

Vykonávanie na vnútroštátnej úrovni a monitorovanie

1. Zmluvné štáty v súlade so svojou vlastnou sústavou riadenia ustanovia v rámci štátnej správy jedno alebo viac kontaktných miest pre problematiku vykonávania tohto dohovoru a budú venovať náležitú pozornosť stanoveniu alebo určeniu koordinačného mechanizmu v rámci štátnej správy s cieľom uľahčiť realizáciu s tým súvisiacich činností v jednotlivých oblastiach a na rôznych úrovniach.

2. Zmluvné štáty v súlade so svojím právnym a správnym systémom zachovávajú, posilňujú, zriaďujú alebo ustanovujú na vnútroštátnej úrovni systém zahŕňajúci jeden, prípadne viac nezávislých mechanizmov na presadzovanie, ochranu

a monitorovanie vykonávania tohto dohovoru. Pri ustanovovaní alebo zriaďovaní týchto mechanizmov zmluvné štáty prihliadajú na zásady týkajúce sa postavenia a činnosti vnútroštátnych inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv.

3. Občianska spoločnosť, najmä osoby so zdravotným postihnutím a ich reprezentatívne organizácie, sú zahrnuté do procesu monitorovania a plne sa na ňom zúčastňujú.

Článok 34

Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím

1. Zriaďuje sa Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „výbor“), ktorý vykonáva činnosti uvedené nižšie.

2. V čase, keď tento dohovor nadobudne platnosť, výbor pozostáva z dvanástich odborníkov. Potom, čo dôjde k ďalším šesťdesiatim ratifikáciách alebo pristúpeniach k tomuto dohovoru, sa výbor rozšíri o šesť členov, čím dosiahne maximálny počet osemnásť členov.

3. Členovia výboru vykonávajú svoju funkciu ako súkromné osoby a sú na vysokej morálnej úrovni a majú uznávanú kvalifikáciu a skúsenosti v oblasti, na ktorú sa vzťahuje tento dohovor. Pri navrhovaní svojich kandidátov sú zmluvné štáty vyzývané, aby venovali náležitú pozornosť ustanoveniam stanoveným v článku 4 ods. 3 tohto dohovoru.

4. Členov výboru volia zmluvné štáty, pričom treba brať do úvahy spravodlivé zemepisné rozdelenie, zastúpenie rozličných foriem civilizácie a hlavných právnych systémov, ako aj vyvážené zastúpenie oboch rodov a účasť odborníkov so zdravotným postihnutím.

5. Členovia výboru sú volení na zasadaniach konferencie štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, tajným hlasovaním zo zoznamu osôb navrhnutých štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, spomedzi ich štátnych príslušníkov. Na uvedených zasadaniach, na ktorých kvórum tvoria dve tretiny štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, sú za členov výboru zvolení tí nominanti, ktorí získajú najväčší počet hlasov a absolútnu väčšinu hlasov prítomných a hlasujúcich predstaviteľov štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru,.

6. Prvé voľby sa uskutočnia najneskôr do šiestich mesiacov od dátumu nadobudnutia platnosti tohto dohovoru. Generálny tajomník Organizácie spojených národov najmenej štyri mesiace pred dátumom konania každých volieb pošle štátom, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, list, ktorým ich vyzve, aby do dvoch mesiacov predložili svoje nominácie na členstvo vo výbore. Generálny tajomník následne pripraví zoznam všetkých takto navrhnutých osôb v abecednom poradí s uvedením štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru a ktoré ich nominovali, a predloží ho štátom, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru.

7. Členovia výboru sa volia na obdobie štyroch rokov. Môžu byť ešte raz opätovne

zvolení. Funkčné obdobie šiestich členov výboru zvolených v prvých voľbách však uplynie na konci druhého roku; mená týchto šiestich členov vylosuje predseda zasadania uvedeného v odseku 5 tohto článku bezprostredne po prvých voľbách.

8. Voľba šiestich ďalších členov výboru sa uskutoční pri príležitosti riadnych voľieb v súlade s príslušnými ustanoveniami tohto článku.

9. Ak člen výboru zomrie alebo odstúpi alebo vyhlási, že z akéhokoľvek dôvodu nemôže ďalej vykonávať svoje povinnosti vo výbore, štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru a ktorý nominoval tohto člena, vymenuje na výkon funkcie na zvyšok funkčného obdobia iného odborníka, ktorý má požadovanú kvalifikáciu a spĺňa požiadavky uvedené v príslušných ustanoveniach tohto článku.

10. Výbor si stanoví svoj vlastný rokovací poriadok.

11. Generálny tajomník Organizácie spojených národov poskytne potrebný personál a zariadenie na účinné plnenie funkcií výboru podľa tohto dohovoru a zvolá jeho prvé zasadanie.

12. Členovia výboru ustanoveného na základe tohto dohovoru dostávajú, so súhlasom Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov, odmenu z prostriedkov Organizácie spojených národov za podmienok, o ktorých rozhodne Valné zhromaždenie so zreteľom na význam činnosti výboru.

13. Členovia výboru majú nárok na výhody, výsady a imunity expertov misie Organizácie Spojených národov ustanovené v príslušných častiach Dohovoru o výsadách a imunitách Organizácie Spojených národov.

Článok 35

Správy predkladané zmluvnými štátmi

1. Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, predloží výboru prostredníctvom generálneho tajomníka Organizácie spojených národov komplexnú správu o opatreniach prijatých na účel plnenia jeho záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru a o pokroku, ktorý v tomto smere dosiahol, a to do dvoch rokov po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru pre príslušný štát, ktorý je jeho zmluvnou stranou.

2. Zmluvné štáty následne predkladajú ďalšie správy najmenej každé štyri roky a ďalšie správy predložia vždy, keď ich o to výbor požiada.

3. Výbor rozhoduje o všetkých usmerneniach týkajúcich sa obsahu správ.

4. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru a ktoré predložili výboru prvú komplexnú správu, nemusia vo svojich ďalších správach opätovne uvádzať informácie, ktoré už predtým poskytli. Vo vzťahu k vypracúvaniu správ pre výbor sú zmluvné štáty vyzývané, aby správy pripravovali v rámci otvoreného a transparentného procesu a aby pritom venovali náležitú pozornosť ustanoveniu uvedenému v článku 4 ods. 3 tohto dohovoru.

5. V správach sa môžu uvádzať skutočnosti a ťažkosti ovplyvňujúce mieru plnenia záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru.

Článok 36

Posudzovanie správ

- 1.** Každú správu posudzuje výbor, ktorý podľa vlastného uváženia vypracuje k správe svoje návrhy a všeobecné odporúčania a predloží ich príslušnému štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru. Štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, môže v odpovedi určenej výboru zaslať akékoľvek informácie, pre ktoré sa rozhodol. Výbor môže požiadať od štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, ďalšie informácie potrebné pre vykonávanie tohto dohovoru.
- 2.** Ak štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, podá správu s veľkým oneskorením, výbor môže na základe hodnoverných informácií, ktorými disponuje, oznámiť príslušnému štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, že je nutné preskúmať vykonávanie tohto dohovoru v danom štáte, ak príslušná správa nebude predložená do troch mesiacov odo dňa oznámenia. Výbor vyzve príslušný štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, aby sa zúčastnil na takom preskúmaní. Ak štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, odpovie predložením príslušnej správy, uplatňujú sa ustanovenia odseku 1 tohto článku.
- 3.** Generálny tajomník Organizácie spojených národov sprístupní správy všetkým štátom, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru,.
- 4.** Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou tohto dohovoru, sprístupnia svoje správy širokej verejnosti vo svojej vlastnej krajine a uľahčia jej prístup k návrhom a všeobecným odporúčaniam týkajúcim sa týchto správ.
- 5.** Výbor podľa vlastného uváženia pošle správy štátov, ktoré sú zmluvnou stranou tohto dohovoru, špecializovaným agentúram, fondom a programom Organizácie Spojených národov a iným príslušným orgánom, a zároveň im adresuje žiadosť alebo informáciu o potrebe odborného poradenstva alebo pomoci, spolu s prípadnými poznámkami a odporúčaniami výboru k týmto žiadam alebo informáciám.

Článok 37

Spolupráca zmluvných strán s výborom

- 1.** Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, spolupracuje s výborom a pomáha jeho členom pri plnení ich mandátu.
- 2.** V rámci vzájomných vzťahov so štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, výbor venuje náležitú pozornosť spôsobom a prostriedkom zvyšovania vnútroštátnej kapacity na vykonávanie tohto dohovoru, a to aj cestou medzinárodnej spolupráce.

Článok 38

Vzťah výboru s inými orgánmi

V záujme zabezpečenia účinného vykonávania tohto dohovoru a podpory me-

dzinárrodnej spolupráce v oblasti, na ktorú sa vzťahuje tento dohovor:

(a) špecializované agentúry a iné orgány Organizácie spojených národov majú oprávnenie byť prítomné pri posudzovaní uplatňovania tých ustanovení tohto dohovoru, ktoré spadajú do ich oblastí pôsobenia. Výbor môže, ak to bude považovať za potrebné, vyzvať špecializované agentúry a iné príslušné orgány, aby poskytli odborné poradenstvo ohľadne vykonávania tohto dohovoru v oblastiach patriacich do ich pôsobnosti. Výbor môže vyzvať špecializované agentúry a iné orgány Organizácie spojených národov, aby predložili správy o vykonávaní tohto dohovoru v oblastiach, ktoré spadajú do oblastí ich činností;

(b) pri plnení svojho mandátu výbor konzultuje, ak je to vhodné, s ďalšími príslušnými orgánmi ustanovenými na základe medzinárodných zmlúv o ľudských právach s cieľom zabezpečiť konzistentnosť ich príslušných usmernení, návrhov a všeobecných odporúčaní k správam a zamedziť duplicitu a prekrývaniu vo výkone ich funkcií.

Článok 39

Správa výboru

Výbor každé dva roky predkladá Valnému zhromaždeniu a Hospodárskej a sociálnej rade správu o svojich činnostiach a môže predkladať návrhy a všeobecné odporúčania na základe preskúmania správ a informácií, ktoré dostal od štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru. Tieto návrhy a všeobecné odporúčania budú zahrnuté do správy výboru, spolu s prípadnými pripomienkami od štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru.

Článok 40

Konferencia zmluvných strán

1. Zmluvné strany sa pravidelne stretávajú na konferencii zmluvných strán, aby prerokovali všetky otázky týkajúce sa vykonávania tohto dohovoru.

2. Najneskôr do šiestich mesiacov po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru generálny tajomník Organizácie spojených národov zvolá konferenciu štátov, ktoré sú zmluvnými stranou tohto dohovoru. Následné schôdzky zvoláva generálny tajomník Organizácie spojených národov každé dva roky alebo sa zvolávajú na základe rozhodnutia konferencie štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru.

Článok 41

Depozitár

Depozitárom tohto dohovoru je generálny tajomník Organizácie Spojených národov.

Článok 42

Podpis

Tento dohovor je od 30. marca 2007 otvorený na podpis pre všetky štáty a regionálne integračné organizácie v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku.

Článok 43

Súhlas so záväznosťou

Tento dohovor podlieha ratifikácii signatárskymi štátmi a oficiálnemu potvrdeniu signatárskymi regionálnymi integračnými organizáciami. Je otvorený na prístupenie pre ktorýkoľvek štát alebo regionálnu integračnú organizáciu, ktoré dohovor nepodpísali.

Článok 44

Regionálne integračné organizácie

1. „Regionálna integračná organizácia“ znamená organizáciu ustanovenú zvrchovanými štátmi daného regiónu, na ktorú členské štáty previedli svoje právomoci týkajúce sa záležitostí upravovaných týmto dohovorom. Uvedené organizácie vo svojich dokumentoch o oficiálnom potvrdení alebo prístupení oznámia rozsah svojich právomocí v záležitostiach upravovaných týmto dohovorom. Následne informujú depozitára o každej podstatnej zmene týkajúcej sa rozsahu svojich právomocí.
2. Odkazy na „zmluvné štáty“ v tomto dohovore sa vzťahujú na uvedené organizácie v rámci rozsahu ich právomocí.
3. Na účely článku 45 ods. 1 a článku 47 ods. 2 a 3 sa nezapočítava žiadna listina uložená regionálnou integračnou organizáciou.
4. Regionálne integračné organizácie môžu v záležitostiach spadajúcich do ich právomoci uplatňovať svoje hlasovacie právo na konferencii štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, s počtom hlasov rovnajúcim sa počtu ich členských štátov, ktoré sú je zmluvnými stranami tohto dohovoru. Uvedená organizácia neuplatňuje svoje hlasovacie právo, ak ktorýkoľvek z jej členských štátov toto právo uplatňuje, a naopak.

Článok 45

Nadobudnutie platnosti

1. Tento dohovor nadobúda platnosť tridsiaty deň po dátume uloženia dvadsiatej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupení.
2. Pre každý štát alebo každú regionálnu integračnú organizáciu, ktoré ratifikovali dohovor, oficiálne ho potvrdili alebo k nemu pristúpili po uložení dvadsiatej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupení, dohovor nadobúda platnosť tridsiaty deň po uložení ich vlastnej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupení.

Článok 46

Výhrady

- 1.** Výhrady, ktoré nie sú zlučiteľné s predmetom a účelom tohto dohovoru, nie sú povolené.
- 2.** Výhrady možno kedykoľvek odvolať.

Článok 47

Zmeny a doplnenia

- 1.** Ktorýkoľvek štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, môže navrhnúť zmenu alebo doplnenie tohto dohovoru a predložiť ich generálnemu tajomníkovi Organizácie spojených národov. Generálny tajomník oznámi štátom, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, všetky navrhnuté zmeny a doplnenia a požiada ich, aby mu oznámili, či sú za zvolanie konferencie štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, na účel prerokovania návrhov a rozhodnutí o nich. V prípade, ak sa do štyroch mesiacov od dátumu tohto oznámenia aspoň jedna tretina štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, vysloví za takú konferenciu, generálny tajomník zvolá túto konferenciu pod záštitou Organizácie Spojených národov. Každú zmenu alebo doplnenie prijaté dvojtretinovou väčšinou štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, prítomných a hlasujúcich na konferencii, predloží generálny tajomník Valnému zhromaždeniu na schválenie a následne na prijatie všetkým štátom, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru.
- 2.** Zmena alebo doplnenie prijaté a schválené v súlade s ods. 1 tohto článku nadobudnú platnosť tridsiaty deň potom, keď počet uložených listín o prijatí dosiahne dve tretiny počtu štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru v deň prijatia zmeny alebo doplnenia. Následne táto zmena alebo toto doplnenie nadobudne platnosť pre každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, tridsiaty deň po uložení jeho vlastnej listiny o prijatí. Táto zmena alebo toto doplnenie sú záväzné len pre tie zmluvné štáty, ktoré túto zmenu alebo toto doplnenie prijali.
- 3.** Zmena alebo doplnenie prijaté a schválené v súlade s ods. 1 tohto článku, ktoré sa týkajú výlučne článkov 34, 38, 39 a 40, nadobudnú platnosť pre všetky zmluvné štáty na tridsiaty deň potom, čo počet uložených listín o prijatí dosiahne dve tretiny z počtu zmluvných štátov v deň prijatia tejto zmeny alebo tohto doplnenia., ak konferencia zmluvných štátov prijme na základe konsenzu takéto rozhodnutie.

Článok 48

Vypovedanie

Zmluvný štát môže vypovedať tento dohovor písomným oznámením generálnemu tajomníkovi Organizácie spojených národov. Vypovedanie nadobudne účinnosť jeden rok odo dňa, keď bolo doručené generálnemu tajomníkovi.

Článok 49

Prístupný formát

Text tohto dohovoru bude dostupný v prístupných formátoch.

Článok 50

Platné znenia

Znenia tohto dohovoru v arabskom, čínskom, anglickom, francúzskom, ruskom a španielskom jazyku majú rovnakú platnosť.

Na dôkaz toho podpísaní splnomocnení zástupcovia, riadne na to poverení svojimi vládami, podpísali tento dohovor.

Opčný protokol k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, sa dohodli takto:

Článok 1

1. Štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, (ďalej len „zmluvný štát“) uznáva právomoc Výboru pre práva osôb so zdravotnými postihnutím (ďalej len „výbor“) prijímať a posudzovať oznámenia predložené osobami alebo skupinami osôb alebo oznámenia predložené v zastúpení osôb alebo skupín osôb, ktoré podliehajú jeho jurisdikcii a ktoré tvrdia, že sú obeťami porušovania ustanovení tohto dohovoru zo strany daného zmluvného štátu.

2. Výbor neprijme žiadne oznámenie, ak sa bude týkať štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto dohovoru, a ktorý nie je zmluvnou stranou tohto protokolu.

Článok 2

Výbor považuje oznámenie za neprípustné, ak:

(a) ide o anonymné oznámenie;

(b) oznámenie predstavuje zneužitie práva predkladať takéto oznámenia, alebo je nezlučiteľné s ustanoveniami dohovoru;

(c) výbor už preskúmal tú istú záležitosť, alebo sa táto záležitosť preskúmala alebo sa skúma v rámci iného postupu medzinárodného prešetrovania alebo riešenia sporov;

(d) neboli vyčerpané všetky dostupné vnútroštátne opravné prostriedky. Toto neplatí v prípade, ak sa uplatňovanie opravných prostriedkov bezdôvodne p redlžuje, alebo keď je nepravdepodobné, že prinesie účinnú nápravu;

(e) je zjavne nepodložené alebo nedostatočne opodstatnené; alebo ak

(f) ku skutočnostiam, ktoré sú predmetom oznámenia, došlo predtým, ako tento protokol nadobudol platnosť pre príslušný zmluvný štát, s výnimkou prípadov, keď uvedené skutočnosti pretrvávajú aj po dátume nadobudnutia platnosti tohto protokolu.

Článok 3

S výhradou ustanovení článku 2 tohto protokolu výbor dôverne informuje zmluvný štát o všetkých oznámeniach, ktoré mu bolo predložené. Prijímajúci štát do šiestich mesiacov predloží výboru písomné vysvetlenie alebo vyhlásenia objasňujúce danú záležitosť a prípadné opravné prostriedky, ktoré tento štát použil.

Článok 4

1. Kedykoľvek po prevzatí oznámenia a pred prijatím rozhodnutia o skutkovej podstate, môže výbor poslať príslušnému zmluvnému štátu na neodkladné posúdenie žiadosť, aby zmluvný štát prijal nevyhnutné predbežné opatrenia na zabránenie možnému nenapraviteľnému poškodeniu obete alebo obetí údajného porušovania.

2. Ak výbor uplatní svoju právomoc voľného uváženia na základe ods. 1 tohto článku, nevyplýva z toho rozhodnutie o prípustnosti alebo o skutkovej podstate oznámenia.

Článok 5

Výbor preskúma oznámenia podľa tohto protokolu na verejných zasadaniach. Po preskúmaní oznámenia výbor postúpi svoje prípadné návrhy a odporúčania príslušnému zmluvnému štátu a navrhovateľovi.

Článok 6

1. Ak výbor dostane hodnoverné informácie nasvedčujúce tomu, že zmluvný štát hrubo alebo systematicky porušuje práva stanovené v dohovore, výbor vyzve tento zmluvný štát, aby spolupracoval pri preverovaní uvedených informácií a zaslal k nim svoje vyjadrenie.

2. Po zohľadnení prípadných vyjadrení, ktoré predložil príslušný zmluvný štát, ako aj všetkých ďalších hodnoverných informácií, ktoré má k dispozícii, výbor môže poveriť jedného alebo viacerých svojich členov, aby vykonali vyšetrovanie a bezodkladne o tom podali správu výboru. V oprávnených prípadoch a so súhlasom príslušného štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto protokolu, môže byť do vyšetrovania zahrnutá aj návšteva na území tohto štátu.

3. Po preskúmaní záverov takéhoto vyšetrovania výbor pošle tieto závery príslušnému štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto protokolu, spolu so všetkými pripomienkami a odporúčaniami.

4. Príslušný zmluvný štát predloží výboru svoje vyjadrenie do šiestich mesiacov od dátumu doručenia uvedených záverov, pripomienok a odporúčaní, ktoré mu výbor poslal.

5. Takéto vyšetrovanie je dôverné a vo všetkých fázach konania sa vyžaduje súčinnosť zmluvného štátu.

Článok 7

1. Výbor môže vyzvať príslušný zmluvný štát, aby do svojej správy podľa článku 35 dohovoru zahrnul podrobné údaje o všetkých opatreniach, ktoré prijal v rámci reakcie na vyšetrovanie uskutočnené podľa článku 6 tohto protokolu.

2. V prípade potreby môže výbor po skončení šesťmesačného obdobia uvedeného v článku 6 ods. 4 vyzvať príslušný zmluvný štát, aby ho informoval o opatreniach, ktoré prijal v rámci reakcie na také vyšetrovanie.

Článok 8

Každý zmluvný štát môže pri podpise alebo ratifikácii tohto protokolu alebo pri pristúpení k nemu vyhlásiť, že neuznáva právomoci výboru ustanovené v článkoch 6 a 7.

Článok 9

Depozitárom tohto protokolu je generálny tajomník Organizácie Spojených národov.

Článok 10

Tento protokol je od 30. marca 2007 otvorený na podpis pre všetky signatárske štáty a regionálne integračné organizácie dohovoru v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku.

Článok 11

Tento dohovor podlieha ratifikácii signatárskymi štátmi tohto protokolu, ktoré ratifikovali dohovor, alebo k nemu pristúpili. Podlieha oficiálnemu potvrdeniu signatárskymi regionálnymi integračnými organizáciami tohto protokolu, ktoré oficiálne potvrdili dohovor alebo k nemu pristúpili. Je otvorený na pristúpenie pre ktorýkoľvek štát alebo regionálnu integračnú organizáciu, ktoré ratifikovali alebo oficiálne potvrdili dohovor alebo k nemu pristúpili, a ktoré nepodpísali protokol.

Článok 12

1. „Regionálna integračná organizácia“ znamená organizáciu ustanovenú zvrchovanými štátmi daného regiónu, na ktorú členské štáty previedli svoje právomoci v oblastiach upravovaných dohovorom a týmto protokolom. Uvedené organizácie

vo svojich listinách o oficiálnom potvrdení alebo o prístupí oznámia rozsah svojich právomocí v oblastiach upravených dohovorom a týmto protokolom. Následne informujú depozitára o každej podstatnej zmene rozsahu svojich právomocí.

2. Odkazy na „zmluvné štáty“ v tomto protokole sa vzťahujú na uvedené organizácie v rámci rozsahu ich právomocí.

3. Na účely článku 13 ods. 1 a článku 15 ods. 2 sa nezapočítava žiadna listina uložená regionálnou integračnou organizáciou.

4. Regionálne integračné organizácie môžu v záležitostiach spadajúcich do ich právomocí uplatňovať svoje hlasovacie právo na konferencii zmluvných štátov, s počtom hlasov rovnajúcim sa počtu ich členských štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto protokolu. Uvedená organizácia neuplatňuje svoje hlasovacie právo, ak ktorýkoľvek z jej členských štátov toto právo uplatňuje, a naopak.

Článok 13

1. V závislosti od vstupu dohovoru do platnosti, tento protokol nadobúda platnosť tridsiaty deň po dátume uloženia desiatej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupí.

2. Pre každý štát alebo každú regionálnu integračnú organizáciu, ktoré ratifikujú alebo oficiálne potvrdia protokol alebo k nemu pristúpia po uložení desiatej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupí, protokol nadobúda platnosť na tridsiaty deň po uložení ich vlastnej ratifikačnej listiny alebo listiny o prístupí.

Článok 14

1. Výhrady, ktoré nie sú zlučiteľné s predmetom a účelom tohto protokolu, nie sú povolené.

2. Výhrady možno kedykoľvek odvolať.

Článok 15

1. Ktorýkoľvek zmluvný štát môže navrhnúť zmenu alebo doplnenie tohto protokolu a predložiť ich generálnemu tajomníkovi Organizácie spojených národov. Generálny tajomník oznámi zmluvným štátom všetky navrhnuté zmeny a doplnenia a požiada ich, aby ho vyrozumeli, či sú za zvolanie konferencie zmluvných štátov na účel prerokovania návrhov a rozhodnutia o nich. V prípade, ak sa do štyroch mesiacov od dátumu tohto oznámenia najmenej jedna tretina zmluvných štátov vysloví, že je za zvolanie konferencie, generálny tajomník zvolá konferenciu pod záštitou Organizácie Spojených národov. Každú zmenu alebo doplnenie prijaté dvojtretinovou väčšinou prítomných a hlasujúcich zmluvných štátov predloží generálny tajomník Valnému zhromaždeniu na schválenie a následne zmluvným štátom na prijatie.

2. Zmena alebo doplnenie prijaté a schválené v súlade s ods. 1 tohto článku nadobudnú platnosť na tridsiaty deň potom, čo počet uložených listín o prijatí

dosiahne dve tretiny z počtu štátov, ktoré sú zmluvnými štátmi v deň prijatia zmeny alebo doplnenia. Následne zmena alebo doplnenie nadobudne platnosť pre každý zmluvný štát na tridsiaty deň po uložení jeho listiny o prijatí. Zmena alebo doplnenie sú záväzné len pre tie zmluvné štáty, ktoré ich prijali.

Článok 16

Zmluvný štát môže vypovedať tento protokol písomnou výpoveďou adresovanou generálnemu tajomníkovi OSN. Vypovedanie nadobudne účinnosť jeden rok odo dňa, keď generálny tajomník prevzal uvedené oznámenie.

Článok 17

Text tohto dokumentu bude dostupný v prístupných formátoch.

Článok 18

Znenia tohto protokolu v arabskom, čínskom, anglickom, francúzskom, ruskom a španielskom jazyku majú rovnakú platnosť.

Na dôkaz uvedeného podpísaní splnomocnení zástupcovia, riadne na to poverení svojimi vládami, podpísali tento protokol.

Dohovor je zameraný na ochranu 650 miliónov ľudí s postihnutím na celom svete. Dohovor bol schválený Valným zhromaždením OSN v roku 2006 a vstúpil do platnosti v máji 2008. Odvtedy bol podpísaný 142 krajinami a ratifikovaný 64 krajinami sveta. V rámci Európskej Únie bol ratifikovaný 9 krajinami, poslednou krajinou, ktorá Dohovor ratifikovala v júli 2009, bolo Belgicko. Cieľom Dohovoru je presadzovanie a podpora práv ľudí s postihnutím, zabezpečenie podpory pre robenie vlastných rozhodnutí a ich právo byť začlenení do spoločnosti. Potvrďuje, že ľudia s postihnutím by mali mať možnosť na plné využívanie všetkých ľudských práv a základných práv, tak ako všetci ostatní a špecifikuje, kde je potrebné urobiť zmeny v spoločnosti, aby ich potreby bolo možné uspokojiť.